

Kundeavtaler med fullstendige vilkår – SpareBank1 SR-Bank

Vilkår for fondshandel

Kundeavtale for ytelse av investeringstjenester

Avtale om føring av depotkonto

Verdipapirhandel og finansielle instrumenter – retningslinjer og betingelser

- Alminnelige forretningsvilkår for handel med finansielle instrumenter mv. i SpareBank1 SR-Bank
- Retningslinjer for ordreutførelse i finansielle instrumenter
- Informasjon om kundeklassifisering
- Informasjon til kunder om egenskaper og risiko knyttet til finansielle instrumenter
- Informasjon til kunder om egenskaper og særskilt risiko knyttet til handel med opsjoner, terminer og andre derivatinstrumenter

Vilkår verdipapirfond

(sist oppdatert 5. desember 2017)

Tegning av andeler

Tegningstidspunktet (T+) foreligger når skriftlig melding med nødvendige opplysninger om tegningen er kommet inn til SpareBank 1 SR-Bank, midler i samsvar med tegningen er mottatt og eventuell legitimasjonskontroll er foretatt. Melding om tegning av fondsandeler kan ikke gjøres betinget. Fondsandeler vil stå på en depot konto i kundens navn.

Når tegning er registrert i bankens handelssystem før kl.23.59 vil kursberegning skje til andelsverdien dagen etter (T+1), med unntak av fond hvor kursberegning skjer to dager etter (T+2).

Veksling av innbetaling til fond i annen valuta enn NOK skjer for andelseiernes regning og valutarisiko.

Innløsning av andeler

Innløsning foreligger når skriftlig melding med nødvendige opplysninger om innløsning er kommet inn til SpareBank 1 SR-Bank. Meldingen kan gis ved personlig henvendelse på ett av bankens kontorer eller i Fondshandel i nettbanken. Melding om innløsning av fondsandeler kan ikke gjøres betinget.

Det er antall andeler som innløses, slik at beløpet som fremkommer på innløsningsblanketten er estimert. Reelt beløp fastsettes først når andelskurs mottas fra forvalter. FIFU-prinsippet benyttes ved salg/bytte av andeler (først kjøpte andelene selges/byttes først).

Når innløsning er registrert i bankens handelssystem før kl.23.59 vil kursberegning skje til andelsverdien dagen etter, med unntak av fond hvor kursberegning skjer to dager etter (T+2).

Veksling av utbetaling fra fond i annen valuta enn NOK skjer for andelseiernes regning og valutarisiko. Utbetaling for innløste andeler skjer normalt andre bankdag etter kursdato, og er i NOK.

Ved inngåelse av uttaksavtale vil utbetaling fortsette så lenge det er fondsbeholdning tilgjengelig eller til avtalen sies opp/opphører.

Kostnader

Det kan være tegnings- eller innløsningsgebyr ved kjøp eller salg av andeler i verdipapirfond. I tillegg belastes man et årlig forvaltningshonorar. Enkelte fond har suksesshonorar. Kostnader for det enkelte fond fremkommer i nøkkelinformasjonen.

Foretaket mottar inntil 70% av gebyrer og/eller forvaltningshonoraret fra fondsforvalteren. Honoraret tilfaller i sin helhet banken, fratrukket bankens andel av de samlede driftskostnader i. Foretaket. Bankens andel beregnes ut fra bankens prosentvis andel av samlet kapital under forvaltning i Foretaket

Bytte av fond

Bytte av fond består av en innløsning og en påfølgende tegning. Et fondsbytte vil ta mellom seks og sju virkedager å fullføre. Det er antall andeler som innløses (byttes); det betyr at beløpet som fremkommer på tegningsblanketten er estimert. Reelt kjøpsbeløp fastsettes først når innløsningskurs bekreftes fra forvalter. Det vil gå 3-4 virkedager fra registrert innløsningsordre til registrert kjøpsordre. For fondsforvalterne SR-Forvaltning og Odin Forvaltning skjer fondsbytte samme dag, kursberegning vil være lik som ved tegning. Det er en forutsetning at 100% av fondsbytte skjer innenfor samme forvalter. Innløsning i forbindelse med bytte blir ansett som en skattemessig realisasjon.

Fondshandel i nettbank

Verdipapirfondsandeler i SpareBank 1 SR-Bank kan tegnes og innløses via nettbanken. Her finnes slutsedler, utvikling og fondsinformasjon (KID), samt mulighet til å administrere spare-og uttaksavtaler. Det enkelte fonds prospekt er tilgjengelig på bankens hjemmeside.

Mindreårige og umyndige

Verdipapirfondsandeler i umyndiges navn disponeres av vergene i fellesskap dersom ikke annet er bestemt av vergene eller Fylkesmannen.

Angrerett

I henhold til angrerettloven av 21. Desember 2000 gjelder ikke angrerett ved kjøp av andeler i verdipapirfond. For mer informasjon vises det til det enkelte verdipapirfonds prospekt.

Avkastning

Historisk avkastning er ingen garanti for fremtidig avkastning. Fondets risiko og avkastning er beskrevet i fondets KID dokument som kunden skal ha gjort seg kjent med. Fondene forvaltes ikke av SpareBank 1 SR-Bank, men av forvaltere tilknyttet den enkelte fondsleverandør

FATCA

Fondene kan ikke markedsføres eller distribueres direkte eller indirekte til investorer som er underlagt USA's jurisdiksjon. Dette gjelder blant annet investorer som er bosatt eller er skattepliktig i USA. Anmodning om tegning fra slike investorer vil bli avvist.

Kundeavtale for ytelse av investeringstjenester

(sist oppdatert 5. desember 2017)

Foretaket

SpareBank 1 SR-Bank ASA
Postboks 250, 4066 Stavanger
Tlf: 915 02002, E-post: kundesenter@sr-bank.no
Organisasjonnr.: NO 937895321
Hjemmeside; www.sr-bank.no

Investerings tjenester

Det fremgår av SpareBank 1 SR-Bank's alminnelige forretningsvilkår hvilke investeringstjenester SpareBank 1 SR-Bank har tillatelse til å yte. Disse er vedlagt i dokumentet "Handel med finansielle instrumenter – Retningslinjer og betingelser" (heretter kalt Vedlegg), som ligger vedlagt denne kundeavtale og som også finnes tilgjengelig på Bankens hjemmesider.....

Bekreftelse

Forretningsforholdet mellom Kunden og SpareBank 1 SR-Bank vil være regulert av lov om verdipapirhandel av 29. juni 2007 nr. 75 med forskrifter, annen relevant lovgivning, særskilte avtaler mellom SpareBank 1 SR-Bank og Kunden, samt SpareBank 1 SR-Bank's Retningslinjer og betingelser for handel med finansielle instrumenter mv, herunder de alminnelige forretningsvilkår.

Kunden bekrefter og samtykker ved signering/elektronisk godkjenning av denne avtale til følgende:

- å ha mottatt, lest og akseptert SpareBank 1 SR-Bank's vedlagte Alminnelige Forretningsvilkår for handel med finansielle instrumenter mv. (se Vedlegg)
- til SpareBank 1 SR-Bank til enhver tid gjeldende retningslinjer for ordreutførelse (se Vedlegg)
- til at kundeordre kan utføres utenfor regulert marked eller multilateral handelsfasilitet (MHF) i den grad retningslinjene for ordreutførelse tillater dette
- at informasjon som ikke er rettet til Kunden personlig kan gis på SpareBank 1 SR-Bank's internettside, dersom dette anses hensiktsmessig
- at informasjon til Kunden personlig kan sendes på e-post og/eller direkte i nettbank med mindre kunden ber om at slik informasjon skal sendes per post
- å være klassifisert som ikke-profesjonell kunde og er kjent med de ulike kundekategoriene samt fremgangsmåter for å bytte klassifisering (se Vedlegg)
- at SpareBank 1 SR-Bank og tredjeparter banken samarbeider med kan utveksle opplysninger om Kunden, så vel nøytrale som dybdeopplysninger ifbm mottak, formidling og utførelse av ordre, for føring av depotkonto og i sin alminnelighet for oppfølging av kundeforholdet. Formålet med dette samtykket er å tilby tjenesten med best mulig kundeservice, samt informasjon og tilbud om de produkter og tjenester som tilbys. Kunden bekrefter også at SpareBank 1 SR-Bank kan innhente og Kunden vil gi nødvendige opplysninger, herunder om inngangsverdi og ubenyttet skjermin, når Kunden overfører finansielle instrumenter til aksjesparekonto.

Avtale om Føring av Depotkonto

(Sist oppdatert 5. desember 2017)

Depotkonto

Kunden gir sitt samtykke til at SpareBank 1 SR-Bank ASA (heretter benevnt Banken) skal stå oppført som forvalter (også kalt «Nominee») av kundens verdipapirfondsandeler i medhold av Forskrift til verdipapirfondloven av 21. desember 2011 nr 1467 § 13-1, jfr Lov om verdipapirfond av 25. november 2011 nr. 44. Avtalen gjelder verdipapirfondsandeler som handles gjennom Banken.

Kundeforhold

Kunden er kjent med at hans kundeforhold og dermed hans handel med verdipapirfondsandeler skjer mot Banken og ikke mot den enkelte fondsleverandør. Banken er imidlertid ikke part i selve avtalen med fondsleverandøren om tegning og innløsning av verdipapirfondsandeler. Dette avtaleforholdet inngår direkte mellom Kunden og fondsleverandør. Avtalen mellom Kunden og Banken om at Banken skal opptre som forvalter (Nominee) på Kundens vegne innebærer at Kundens identitet ikke fremgår direkte av av det enkelte verdipapirfonds andelseierregister. Utvalget av fondsleverandører vil til enhver tid være det som Banken tilbyr.

Kunden er også kjent med at fondene ikke forvaltes av Banken, men av forvaltere tilknyttet den enkelte fondsleverandør.

Det foreligger prospekt, inkl. nøkkelinformasjon, for de verdipapirfond som til enhver tid kan handles gjennom Banken. Prospektene, inkl. nøkkelinformasjon, herunder vedtekter og investeringsmål, for det enkelte fond vil være tilgjengelig på forvaltningsselskapet og på Bankens hjemmesider. Kunden kan ellers henvende seg til Banken for å få tilgang til prospektene.

Bankens opplysningsplikt overfor myndigheter, klageorgan og andre

Banken har uavhengig av den lovpålagte taushetsplikten plikt til å registrere og gi opplysninger om de andelseiere Banken er forvalter for ihht Forskrift til verdipapirfondloven av 21. desember 2011 nr 1467 §§ 13-3 og 13-4.

Kunden samtykker til at Banken kan gi offentlige myndigheter de opplysninger disse kan kreve i medhold av lov og forskrift. Banken plikter å frasi seg forvalteroppdraget dersom slikt samtykke ikke gis eller senere trekkes tilbake.

Kunden samtykker til at Banken kan utveksle kundeopplysninger med eventuelle mellomliggende Nominees der det er flere lag av Nominees og Banken opptre som undernominee, og utveksling av kundeopplysninger er nødvendig for gjennomføring av ordre eller for mellomliggende Nominees` utførelse av lovpålagt plikt til kundekontroll og kontroll av reelle rettighetshavere til fondsandeler, herunder å kontrollere at Banken har tilfredsstillende rutiner for slik kontroll.

Bankens innteståelse

Kundens verdipapirfondsandeler som er forvalterregistrert hos Banken skal til enhver tid være registrert på Bankens Forvalterkonto og Kundens Depotkonto. Banken plikter å holde verdipapirfondsandeler som Kunden eier atskilt fra Bankens egne finansielle instrumenter, herunder verdipapirfondsandeler.

Årsregnskap, årsberetning og delårsrapporter

Kunden samtykker til at årsregnskap, årsberetning og rapport om det enkelte verdipapirfond ikke skal sendes kunden, men være allment tilgjengelig for Kunden på den enkelte forvaltningsleverandør sin hjemmeside eller via Banken sin hjemmeside. Kunden kan på særskilt forespørsel til banken få slik informasjon skriftlig.

Beholdningsoversikt

Kunden har gjennom denne avtale om etablering av depotkonto samtykket i at kundens beholdningsoversikt er tilgjengelig i kundens nettbank.

Andelseiermøte

Kunden vil elektronisk motta informasjon om andelseiermøter, herunder prosedyre for kundens oppmøte på andelseiermøter. Det gjøres oppmerksom på at kunden må følge de prosedyrer som oppgis dersom kunden ønsker å stille på andelseiermøte.

Regulering av kundeforholdet

I forbindelse med kundes handel av fondsandeler gjelder, i tillegg til denne avtale, blant annet.

- Kundeavtale for yttelse av investeringstjenester
- Alminnelige forretningsvilkår for handel med finansielle instrumenter mv.
- Vilkår i handelsblanketten

Handel med finansielle instrumenter

- Retningslinjer og betingelser

Sist oppdatert november 2017

16:01
16:01

Innhold

Alminnelige forretningsvilkår for handel med finansielle instrumenter mv. i SpareBank 1 SR-Bank	4
Retningslinjer for ordreutførelse i finansielle instrumenter	17
Informasjon om kundeklassifisering	20
Informasjon til kunder om egenskaper og risiko knyttet til finansielle instrumenter	24
Informasjon til kunder om egenskaper og særskilt risiko knyttet til handel med opsjoner, terminer og andre derivatinstrumenter	33

Alminnelige forretningsvilkår for

Handel med finansielle instrumenter

mv. i SpareBank 1 SR-Bank

1. november 2007

(Standard utarbeidet av Verdipapirforetakenes forbund)

Disse forretningsvilkår ("Forretningsvilkårene") er utarbeidet i henhold til lov om verdipapirhandel (vphl) med tilhørende forskrifter. Vilkårene erstatter i sin helhet tidligere versjoner av forretningsvilkårene.

Begrep som er definert i vphl har tilsvarende betydning når de er benyttet i disse vilkår.

SpareBank 1 SR-Banks kunder anses å ha vedtatt Forretningsvilkårene som bindende for seg når kunden etter å ha mottatt vilkårene inngir ordre, inngår avtaler eller gjennomfører handler med SpareBank 1 SR-Bank.

1 Kort om SpareBank 1 SR-Bank

1.1 Kontaktinformasjon

SpareBank 1 SR-Bank ASA
Organisasjonsnummer: NO 937 895 321
Postboks 250
4066 Stavanger
Telefon: 02002

For ytterligere informasjon om kommunikasjon direkte med SpareBank 1 SR-Bank, se punkt 26.

1.2 Tilknyttede agenter

SpareBank 1 SR-Bank kan ha tilknyttede agenter.

Ved handel gjennom tilknyttede agenter gjelder særlige regler i vphl.

1.3 Hvilke tjenester SpareBank 1 SR-Bank har tillatelse til å yte

▪ SpareBank 1 SR-Bank har konsesjon til å yte følgende investeringstjenester:

1. mottak og formidling av ordre på vegne av kunde i forbindelse med et eller flere finansielle instrumenter,
2. utførelse av ordre på vegne av kunde,
3. omsetning av finansielle instrumenter for egen regning,
4. investeringsrådgivning,
5. plassering av offentlige tilbud som nevnt i vphl kapittel 7, plassering av emisjoner, samt garantistillelse for fulltegning av emisjoner eller tilbud om kjøp av finansielle instrumenter.

▪ SpareBank 1 SR-Bank vil også tilby følgende tilknyttede tjenester:

1. oppbevaring og forvaltning av finansielle instrumenter,
2. kredittgivning,¹
3. rådgivning med hensyn til foretaks kapitalstruktur, industriell strategi og beslektede spørsmål, samt rådgivning og tjenester i forbindelse med fusjoner og oppkjøp av foretak,
4. tjenester i tilknytning til valutavirksomhet når dette skjer i forbindelse med ytelse av investeringstjenester,
5. utarbeidelse og formidling av investeringsanbefalinger, finansielle analyser og andre former for generelle anbefalinger vedrørende transaksjoner i finansielle instrumenter,
6. tjenester tilknyttet fulltegningsgaranti,

1.4 Tilsynsmyndighet

SpareBank 1 SR-Bank står under tilsyn av Finanstilsynet.²

2 Hva Forretningsvilkårene gjelder

Forretningsvilkårene gjelder for SpareBank 1 SR-Banks investeringstjenester og tilknyttede tjenester så langt de passer, samt tjenester vedrørende transaksjoner i instrumenter som er beslektet med finansielle instrumenter.

For følgende forhold vil det kunne bli inngått særskilt avtale eller tilleggsavtale:

1. handel med og clearing av standardiserte (noterte) derivatkontrakter,
2. handel med og/eller clearing av ikke-standardiserte (OTC) derivatkontrakter,
3. handel på kreditt,
4. tjenester i forbindelse med garantistillelse for fulltegning av emisjoner eller andre offentlige tilbud, herunder plassering av emisjoner eller tilbud og tjenester i forbindelse med fusjoner og oppkjøp av selskaper, innlån og utlån av finansielle instrumenter,
5. oppbevaring og forvaltning av finansielle instrumenter,
6. inngåelse av rente- og valutakontrakter,
7. inngåelse av avtale om pant og finansiell sikkerhetsstillelse,
8. handel med varederivater,
9. handel og oppgjør, herunder clearing i utenlandske markeder,
10. internetthandel, herunder direkte ordreformidling til Oslo Børs eller annen markeds plass, samt eventuell programhandel.

Forretningsvilkårene gjelder i tillegg til særskilte avtaler som inngås mellom SpareBank 1 SR-Bank og kunden. Ved eventuell motstrid mellom slike avtaler som nevnt i forrige ledd og Forretningsvilkårene skal avtalene ha forrang. Handel og clearing kan også være regulert av særlige handelsregler/standardvilkår ved de enkelte markeds plasser og oppgjørssentraler der handel og oppgjør/clearing gjennomføres. Ved motstrid mellom Forretningsvilkårene og/eller avtaler som nevnt i foregående avsnitt og slike handelsregler/standardvilkår skal handelsregler/standardvilkår for den enkelte markeds plass eller oppgjørssentral gjelde.

I tillegg til ovennevnte vil tjenestene som nevnt i punkt 1.3 kunne være regulert av verdipapirhandel-loven, verdipapirregisterloven, børsloven, aksjelovene, kjøpsloven, avtaleloven, angrerettloven og annen

¹ Kredittgivning til kjøp av finansielle instrumenter

² Adresse: Revierstredet 3, 0151 Oslo

relevant lovgivning. SR-Bank er i tillegg forpliktet til å følge regler for god forretningsskikk fastsatt for de enkelte markeder, herunder etiske normer fastsatt av Verdipapirforetakenes forbund.

De etiske normer og behandlingsreglene for klagesaker i henhold til disse finnes på www.vpff.no.

3 Lydopptak og annen dokumentasjon

Sparebank 1 SR-Bank vil ta lydopptak av telefon-samtaler i tilknytning til ytelse av investeringstjenester. Lydopptak vil bli oppbevart av Sparebank 1 SR-Bank. Lydopptak skal oppbevares i en periode som samsvarer med gjeldende rett beregnet fra opptaksdag, og vil normalt bli slettet etter utløpet av den pålagte oppbevaringstiden. Lydopptak med den enkelte kunde vil kunne gjenfinnes ved søk blant annet på tidspunkt for samtalen, inngående og utgående telefonnummer og ansatt hos Sparebank 1 SR-Bank som utførte samtalen. Sparebank 1 SR-Bank kan bli pålagt å utlevere lydopptak til offentlig myndighet og andre som kan kreve dette i medhold av lov. I tillegg vil lydopptak kunne bli utlevert til Verdipapirforetakenes forbunds Etisk Råd, blant annet i forbindelse med behandling av klagesaker for kunden, jf. også Forretningsvilkårene punkt 25. Tilknyttede agenter og andre foretak som samarbeider med Sparebank 1 SR-Bank om ytelse av relevante investeringstjenester har tilsvarende plikt til å foreta lydopptak av samtaler med kunden i den grad det ytes slik investerings-tjeneste over telefon.

Dokumentasjon av kommunikasjon gjennom andre kommunikasjonskanaler enn telefon ved ytelse av investeringstjenester vil bli oppbevart av Sparebank 1 SR-Bank oppbevart av Sparebank 1 SR-Bank, i en periode som samsvarer med gjeldende rett.

4 Kundeklassifisering

SpareBank 1 SR-Bank har i henhold til vphl plikt til å klassifisere sine kunder i kundekategorier, henholdsvis ikke-profesjonelle kunder og profesjonelle kunder, herunder kvalifiserte motparter. Det er gitt bestemmelser i vphl og forskrifter om hvordan kategoriseringen skal skje. SpareBank 1 SR-Bank vil informere alle kunder om i hvilken kategori de er klassifisert.

Klassifiseringen har betydning for omfanget av kundebeskyttelsen. Det stilles større krav til blant annet informasjon og rapportering til kunder klassifisert som ikke-profesjonelle enn til kunder klassifisert som profesjonelle. Videre har SpareBank 1 SR-Bank i henhold til vphl plikt til å innhente opplysninger om kunden for å vurdere om tjenesten eller det aktuelle finansielle instrumentet/produktet er egnet eller hensiktsmessig for kunden, benevnt i forskrifter som egnethetstest og hensiktsmessighetstest. Klassifiseringen har betydning for omfanget av disse testene samt for vurderingen av hva som vil utgjøre "beste utførelse" ved gjennomføring av handler for kunden, se punkt 7.3.

Forretningsvilkårene gjelder for kunder klassifisert som profesjonelle kunder og ikke-profesjonelle kunder. Kunder klassifisert som profesjonelle anses likevel for å ha særlige forutsetninger for selv å vurdere de enkelte markeder, investeringsalternativ, handler og den rådgivning SpareBank 1 SR-Bank yter. Profesjonelle kunder kan ikke påberope seg særskilte regler og vilkår som er fastsatt for å beskytte den ikke-profesjonelle kunde.

Kunden kan anmode SpareBank 1 SR-Bank om å endre kundeklassifiseringen. Informasjon om slik omklassifisering og om konsekvensene av dette kan fås ved henvendelse til SpareBank 1 SR-Bank.

5 Kundens ansvar for opplysninger gitt SpareBank 1 SR-Bank, fullmakter mv.

For å oppfylle kravet i vphl om å foreta egnethets og hensiktsmessighetstest, har SpareBank 1 SR-Bank plikt til å innhente opplysninger fra kunder. Kunden forplikter seg til å gi SpareBank 1 SR-Bank fyllestgjørende og korrekte opplysninger om egen finansiell stilling, investeringserfaring og investeringsmål som er relevant for de ønskede tjenester og finansielle instrumenter/produkter. Kunden forplikter seg også til å informere SpareBank 1 SR-Bank dersom det skjer vesentlige endringer i opplysninger som tidligere er gitt. Kunden er inneforstått med at SpareBank 1 SR-Bank er berettiget til å legge opplysningene gitt av kunden til grunn for sin vurdering av om tjenesten eller det finansielle instrumentet/produktet er egnet eller hensiktsmessig for kunden og vil i utgangspunktet ikke foreta egne undersøkelser.

Videre er kunden inneforstått med at dersom SpareBank 1 SR-Bank ikke gis tilstrekkelige opplysninger, vil SpareBank 1 SR-Bank ikke kunne avgjøre om tjenesten eller det finansielle instrumentet/produktet er hensiktsmessig eller egnet for kunden. Ved investeringsrådgivning eller aktiv forvaltning vil kunden da bli informert om at den aktuelle tjenesten eller instrument ikke kan ytes. I forhold til de øvrige investeringstjenestene vil kunden i slike tilfeller bli informert om at opplysningene gitt SpareBank 1 SR-Bank er utilstrekkelige og at tjenesten eller produktet da er å betrakte som uhensiktsmessig. Dersom kunden på tross av slik advarsel fortsatt ønsker tjenesten eller produktet, vil den likevel kunne bli gjennomført.

Kunden forplikter seg til å etterleve den lovgivning og de regler, vilkår og betingelser som til enhver tid gjelder for det enkelte handelssystem som handler gjøres på. Det samme gjelder for oppgjør og clearing gjennom de enkelte oppgjørs- eller clearingsentraler.

Kunden inntar for at egen handel og oppgjør skjer i samsvar med og innenfor de tillatelser og fullmakter som måtte gjelde for kundens handel med finansielle instrumenter. Kunden skal etter krav fra SpareBank 1 SR-Bank dokumentere slike tillatelser og fullmakter. Dersom kunden er et utenlandsk foretak, forbeholder SpareBank 1 SR-Bank seg retten til på kundens regning å kreve fremlagt en begrunnet juridisk uttalelse om kundens tillatelser og fullmakter til å inngå den aktuelle handel. Kunden skal gi SpareBank 1 SR-Bank en oversikt over den eller de personer som kan inngi ordre, utføre handel, inngå annen avtale knyttet til finansielle instrumenter/produkter eller som har fullmakt til å akseptere handler på vegne av kunden.

Handel eller aksept fra disse er bindende for kunden med mindre SpareBank 1 SR-Bank ikke var i god tro med hensyn til den enkelte persons fullmakter. Kunden er ansvarlig for til enhver tid å holde SpareBank 1 SR-Bank oppdatert med hensyn til hvem som kan inngi ordre eller akseptere handler for kunden. SpareBank 1 SR-Bank vil ikke akseptere fullmakter som angir rammer for den enkelte kundes handel, med mindre dette på forhånd er skriftlig avtalt. Kunden forplikter seg til å sikre at de midler og finansielle instrumenter som det enkelte oppdrag omfatter er fri for heftelser av enhver art, så som pant, sikkerhetsrett (tilbakeholdsrett), arrest mv. Det samme gjelder for de tilfeller der kunden handler som fullmektig for tredjemann.

Kunden forplikter seg til å gi opplysninger til SpareBank 1 SR-Bank, dersom kunden inngir ordre om salg av finansielle instrumenter som kunden ikke har tilgang til (short salg).

6 Risiko

Kunden er innforstått med at investeringer i og handel med finansielle instrumenter og andre beslektede instrumenter er forbundet med risiko for tap. Den investerte kapital kan øke eller reduseres i verdi. Verdien av de finansielle instrumenter avhenger blant annet av svingninger i finansmarkedene. Historisk verdiutvikling og avkastning kan ikke benyttes som pålitelig indikator på fremtidig utvikling og avkastning på finansielle instrumenter. For mer detaljert informasjon om egenskaper knyttet til de ulike finansielle instrumenter samt til den risiko som er knyttet til handel med ulike finansielle instrumenter vises det til informasjonsskriv på www.sr-bank.no. Dette materialet vil bli oversendt til kunden forut for SpareBank 1 SR-Banks levering av tjenester til kunden dersom dette er påkrevd. Kunden må selv evaluere risikoen forbundet med det aktuelle instrument og marked.

Kunden bør avstå fra å foreta investeringer i og handel med finansielle instrumenter og andre beslektede instrumenter dersom kunden selv ikke er innforstått med den risiko som er forbundet med slik investering eller handel. Kunden oppfordres til å søke råd hos SpareBank 1 SR-Bank og andre relevante rådgivere og, etter behov, søke utfyllende informasjon i markedet før kunden tar sin beslutning.

Alle handler kunden gjennomfører etter at det er innhentet råd fra SpareBank 1 SR-Bank skjer på kundens eget ansvar og etter kundens eget skjønn og avgjørelse. SpareBank 1 SR-Bank påtar seg under enhver omstendighet intet ansvar for rådgivningen dersom kunden helt eller delvis fraviker de råd SpareBank 1 SR-Bank har gitt. SpareBank 1 SR-Bank garanterer ikke for noe bestemt utfall av en kundes handel.

7 Ordre og oppdrag - avtaleslutning

7.1 Inngivelse og aksept av ordre og inngåelse av avtale¹

Ordre fra kunden kan inngis muntlig eller skriftlig på papir. Ordre fra kunden kan inngis muntlig eller skriftlig på papir. Det vil kunne gjelde begrensninger for inngivelse av ordre via e-post, SMS, MSN, AOL, Bloomberg, Reuters og andre meldings-systemer mv. Nærmere informasjon om dette fåes ved henvendelse til Sparebank 1 SR-Bank. Ordren er bindende for kunden når ordren har kommet frem til Sparebank 1 SR-Bank med mindre annet er særskilt avtalt. For handel i ikke-standardiserte derivater (OTC), samt handel i valuta- og rente-instrumenter, herunder veksling av valuta, vil avtale om handel anses inngått med bindende virkning når vilkår for den aktuelle avtalen er akseptert av kunden.

Sparebank 1 SR-Bank vil foreta lydopptak av samtlige ordrer og indikasjoner på ordrer om kjøp, salg eller tegning av finansielle instrumenter som inngis per telefon. Sparebank 1 SR-Bank har ikke anledning til å utføre ordre eller indikasjoner som ringes inn til telefoner som ikke er tilkoblet lyduttstyr (herunder mobiltelefon). Lydopptak og annen dokumentasjon for avtaler, ordre og indikasjoner på ordre som er inngitt på annen måte, vil bli oppbevart av Sparebank 1 SR-Bank. For øvrig vises det til Forretningsvilkårene punkt 3.

Sparebank 1 SR-Bank vil ikke være forpliktet til å utføre ordre eller inngå avtale Sparebank 1 SR-Bank antar vil kunne medføre brudd på offentligrettslige lover eller regler fastsatt for det/de aktuelle regulerte markedet/markedene.

Kunden kan ikke forestå programhandel mot eller via Sparebank 1 SR-Bank med mindre dette er særskilt avtalt.

7.2 Oppdragsperiode for ordre

For ordre knyttet til handel i omsettelige verdipapirer og derivatkontrakter med omsettelige verdipapirer som underliggende instrument gjelder ordren oppdragsdagen eller til stenging av den markeds plass ordren er lagt inn på og bortfaller deretter, med mindre annet er avtalt eller fremgår for den aktuelle ordretype eller ordrespesifikasjon. For andre oppdrag avtales oppdragets varighet særskilt.

Oppdragsdag er den dag kundens ordre til SpareBank 1 SR-Bank om å kjøpe eller selge finansielle instrumenter gjennom eller til/fra et annet foretak er kommet frem til SpareBank 1 SR-Bank. For de tilfeller SpareBank 1 SR-Bank initierer en handel anses oppdragsdag å være den dag SpareBank 1 SR-Bank tar kontakt med kunden og får aksept for oppdraget vedrørende kjøp eller salg av de aktuelle finansielle instrumenter.

Ordren kan tilbakekalles i den grad den ikke er utført av SpareBank 1 SR-Bank.

7.3 Retningslinjer for ordreutførelse

SpareBank 1 SR-Bank vil søke å sikre kunden best mulige betingelser ved utførelse av mottatte ordre innenfor oppdragsperiodens varighet. SpareBank 1 SR-Bank har utarbeidet retningslinjer for ordreutførelse som blant annet angir i hvilke handels-systemer transaksjoner i ulike finansielle instrumenter skal gjennomføres. Handler vil bli gjennomført i overensstemmelse med disse retningslinjene med mindre kunden har gitt spesifikke instruksjoner om hvordan handelen skal gjennomføres. Ordren vil i så tilfelle utføres i tråd med slik instruksjon.

Retningslinjene for ordreutførelse må særskilt godkjennes av kunden før SpareBank 1 SR-Bank utfører ordre på vegne av kunden.

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg rett til å aggregere kundens ordre med ordre fra andre kunder, personer eller foretak som er eller ikke er tilknyttet SpareBank 1 SR-Bank som beskrevet i retningslinjene for ordreutførelse. Aggregering av ordre vil kunne finne sted dersom det er usannsynlig at aggregering generelt vil være til ulempe for kundene. Kunden er imidlertid inneforstått med at aggregering av ordre i enkelttilfeller kan medføre en ulempe.

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg også rett til å aggregere kundens ordre med transaksjoner foretatt for SpareBank 1 SR-Banks egen regning. Dersom den samlede ordren kun delvis utføres vil kundens ordre i utgangspunktet bli prioritert fremfor SpareBank 1 SR-Banks ordre. Unntak fra dette gjelder imidlertid dersom SpareBank 1 SR-Bank ikke hadde kunnet utføre handelen på tilsvarende fordelaktige vilkår uten aggregeringen. Ordre fra kunde som normalt handler for fremmed regning, dvs. for sin arbeidsgiver eller annen fysisk eller juridisk person, vil bli avvist dersom kunden ved inngivelse av ordre ikke klart angir hvem ordren foretas for regning av. Dersom kunden samtidig inngir ordre både for egen regning og for regning av sin arbeidsgiver eller annen fysisk eller juridisk person, vil SpareBank 1 SR-Bank prioritere den oppdragsgiverne representerer.

7.4 Nærmere om særskilte handelsregler

For handel med finansielle instrumenter (egenkapitalinstrumenter og fremmedkapitalinstrumenter) notert på Oslo Børs/Oslo Axess, med unntak av derivatkontrakter, gjelder de særskilt fastsatte handelsregler (Norex Member Rules) i forholdet mellom kunden og SpareBank 1 SR-Bank. Dette regelverket omhandler registrering av ordre og handler i handelssystemet, herunder hvilke ordrebetingelser som generelt kan benyttes og de nærmere regler for prioritering og gyldighet mv. Se i denne sammenheng www.oslobors.no eller www.osloaxess.no.

For handler som gjennomføres på annen norsk eller utenlandsk markedsplass, gjelder i forholdet mellom kunden og SpareBank 1 SR-Bank de fastsatte handelsregler som gjelder for det aktuelle markedet.

7.5 Kansellering av ordre og omsetning

I henhold til Norex Member Rules kan Oslo Børs/Oslo Axess under gitte forutsetninger kansellere ordre og omsetninger. Slik sletting vil være bindende for kunden. Tilsvarende vil kunne gjelde ved kansellering av ordre og omsetninger på annen norsk eller utenlandsk markedsplass.

8 Levering og betaling (oppgjør) av finansielle instrumenter i Norge

8.1 Omsettelige verdipapirer, verdipapirfondsandeler, standardiserte finansielle termikontrakter og opsjoner samt sertifikater

For handel i Norge av omsettelige verdipapirer på regulert marked, verdipapirfondsandeler, standardiserte finansielle termikontrakter og opsjoner på kjøp eller salg av finansielle instrumenter registrert i Verdipapirsentralen (VPS), samt sertifikater er den ordinære oppgjørsfrist tre børsdager (T+2), med mindre annet er avtalt. Med børsdag menes enhver dag norsk børs holder åpent.

Oppgjørsfrist beregnes fra og med handelsdag til og med oppgjørsdag.

Oppgjør er betinget av at kunden stiller til disposisjon for SpareBank 1 SR-Bank nødvendige midler og finansielle instrumenter på eller før oppgjørsdag. Med mindre annet er særskilt avtalt har SpareBank 1 SR-Bank kundens tillatelse og fullmakt til, i samsvar med den enkelte handel eller transaksjon, å belaste kundens bankkonto eller å inngi anmodning om belastning av kundens bankkonto, så fremt ikke den aktuelle bank krever at særskilt skriftlig belastningsfullmakt skal være inngitt av kunden.

Kunden anses å ha levert VPS-registrerte finansielle instrumenter til SpareBank 1 SR-Bank når de finansielle instrumentene er mottatt på en av SpareBank 1 SR-Banks verdipapirkontoer i VPS eller på en annen av SpareBank 1 SR-Bank angitt verdipapirkonto i VPS.

Kunden plikter innen oppgjørsfristen å levere de solgte finansielle instrumenter til SpareBank 1 SR-Bank eller frigi de solgte finansielle instrumenter på sin verdipapirkonto i VPS eller annet tilsvarende register. Inngivelse av ordre om salg av finansielle instrumenter eller aksept av et salgstilbud medfører, med mindre annet er skriftlig avtalt, at SpareBank 1 SR-Bank er gitt fullmakt til å anmode kundens kontofører om frigivelse av de aktuelle finansielle instrumenter. Levering av fysiske finansielle instrumenter skal skje i henhold til særskilt avtale med SpareBank 1 SR-Bank.

Kunden anses å ha betalt kjøpesummen til SpareBank 1 SR-Bank når denne er godskrevet på SpareBank 1 SR-Banks bankkonto med valuteringsenest på oppgjørsdag.

8.2 Valuta (spot)

For handel med valuta (spot) er den ordinære oppgjørsfrist tre bankdager (T+2) (handelsdag inkludert), med mindre annet er avtalt. Med bankdag menes dag banker i det aktuelle markedet holder åpent. Oppgjørsfrist beregnes fra og med handelsdag til og med oppgjørsdag.

8.3 Øvrige finansielle instrumenter

For andre finansielle instrumenter gjelder særlige oppgjørsfrister og oppgjørsregler. Disse oppgjørsregler og oppgjørsfrister vil fremgå av de særskilte avtaler som nevnt i punkt 2 andre ledd, og undertiden kunne fremgå av den produktinformasjon som er utarbeidet for det enkelte produkt. For handel i ikke-standardiserte derivater (OTC), samt handel i valuta- og renteinstrumenter, herunder veksling av valuta, vil oppgjørsfrister og oppgjørsregler kunne avtales ved avtaleinngåelse. I slike tilfeller vil oppgjørsfrister og oppgjørsregler fremgå av bekreftelsen som sendes kunden etter at avtale er inngått.

9 Rapportering om utførte tjenester – bekreftelse på avtaler og utførte oppdrag

SpareBank 1 SR-Bank vil ved sluttseddel/bekreftelse eller på annen måte straks rapportere til kunden om de tjenester det har utført eller de avtaler som er inngått. I den grad det er relevant vil sluttseddel/bekreftelse omfatte opplysninger om omkostninger i forbindelse med den handel som er gjennomført for kunden. Utover dette vil sluttseddel/bekreftelse inneholde informasjon i henhold til den til enhver tid gjeldende rett. Bekreftelser som skal påtegnes av kunden, skal straks etter mottak påtegnes og deretter sendes i retur til SpareBank 1 SR-Bank slik dette er angitt i bekreftelsen eller på annen måte avtalt med kunden.

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg rett til å korrigere åpenbare feil i sluttseddel eller annen bekreftelse. Slik korrigering skal gjøres straks feilen blir oppdaget.

Levering av finansielle instrumenter registrert i VPS kan bekreftes ved endringsmelding fra VPS i den grad kunden har avtalt med kontofører å motta slike bekreftelser.

10 Reklamasjon mellom SpareBank 1 SR-Bank og kunden

Dersom kunden har avtalt å motta sluttseddel eller annen bekreftelse per e-post eller annet elektronisk medium og kunden ikke har mottatt slik sluttseddel eller bekreftelse innen utgangen av neste børsdag/bankdag etter at avtale er inngått eller etter oppdragsperiodens utløp, må kunden så raskt som mulig og senest innen utgangen av andre børsdag/bankdag etter at avtale er inngått eller etter oppdragsperiodens utløp, meddele dette til SpareBank 1 SR-Bank. Dersom kunden har avtalt å motta sluttseddel eller annen bekreftelse per ordinær post og kunden ikke har mottatt sluttseddel eller annen bekreftelse innen tre børsdager og innen syv børsdager for kunder med utenlandsk adresse etter at avtale er inngått eller etter oppdragsperiodens utløp, må kunden så raskt som mulig og senest innen utgangen av henholdsvis fjerde og åttende børsdag etter at avtale er inngått eller etter oppdragsperiodens utløp meddele dette til SpareBank 1 SR-Bank. Kunden skal straks etter mottak av sluttseddel eller annen bekreftelse kontrollere denne og skal så snart som mulig etter mottakelse og senest innen utgangen av neste børsdag/bankdag - dersom reklamasjon ikke kunne inngis innen normal kontortids utløp på mottaksdagen - gi melding til den aktuelle enhet i SpareBank 1 SR-Bank dersom han vil gjøre gjeldende at noe av det som fremkommer av sluttseddelen/bekreftelsen er i strid med ordren, oppdraget eller den inngåtte

handel. Dersom kunden ikke reklamerer som angitt over, vil kunden kunne bli bundet av slik sluttseddel/bekreftelse selv om denne ikke er i samsvar med inngått avtale/vilkår for handelen. Dersom levering til kunden av finansielle instrumenter registrert i VPS ikke er skjedd på oppgjørsdag og kunden har stillet de nødvendige midler til disposisjon for SpareBank 1 SR-Bank, må kunden straks kontakte SpareBank 1 SR-Bank og eventuelt erklære heving overfor SpareBank 1 SR-Bank dersom kunden vil påberope forsinkelsen som grunnlag for å heve avtalen. Dette likevel slik at hevingserklæringen ikke vil få noen virkning dersom kunden mottar oppfyllelse innen to børsdager etter at slik hevingserklæring er mottatt. Kunden har i denne perioden ikke rett til å slutte dekningsavtale for SpareBank 1 SR-Banks regning og risiko.

Med "straks" i foregående ledd forstås samme dag eller - dersom reklamasjon eller innsigelse ikke kunne inngis innen normal kontortids utløp - senest innen utgangen av neste børsdag. Fristen regnes fra det tidligste av:

- det tidspunkt kunden fikk eller burde fått kunnskap om at levering ikke er skjedd ved innsyn på VPS-konto, ved hjelp av elektronisk bekreftelsessystem, ved underretning fra forvalter eller på annen måte,
- det tidspunkt endringsmelding fra VPS kom frem til eller i henhold til tiden for ordinær postgang burde ha kommet frem til den adresse kunden har oppgitt.

Dersom betaling til kunden ikke er skjedd til den tid som er fastsatt i avtalen og kunden har levert de aktuelle finansielle instrumenter eller stilt disse til disposisjon for SpareBank 1 SR-Bank, må kunden straks han har konstatert eller burde ha konstatert at oppgjør ikke er mottatt, kontakte SpareBank 1 SR-Bank og eventuelt erklære heving overfor SpareBank 1 SR-Bank dersom kunden vil påberope forsinkelsen som grunnlag for å heve avtalen. Kunden kan bare heve avtalen dersom forsinkelsen er vesentlig.

Ved kjøp eller salg av finansielle instrumenter gjennom SpareBank 1 SR-Bank gjelder de alminnelige regler om avtalers ugyldighet tilsvarende i forholdet mellom kjøperen og selgeren. Dersom kunden vil gjøre gjeldende at en avtale ikke er bindende grunnet ugyldighet, må kunden fremsette innsigelse om dette straks etter at kunden fikk kunnskap om eller burde fått kunnskap om de forhold som påberopes som grunnlag for ugyldigheten. (I alle tilfelle må innsigelsen være fremsatt innen seks måneder etter at avtalen er sluttet.)

Slik innsigelse vil ha slik virkning i forhold til SpareBank 1 SR-Bank som følger av de alminnelige regler om avtalers ugyldighet. Muntlig reklamasjon eller innsigelse skal umiddelbart bekreftes skriftlig. Dellevering til kunden gir ham ikke rett til å heve

avtalen med mindre kunden har tatt uttrykkelig forbehold om full levering.

For avtaler om handel med valuta (valutaspot) skal reklamasjonsfristene beregnes ut fra bankdager og ikke børsdager.

Dersom kunden ikke har reklamert innenfor den tid som er angitt ovenfor, anses reklamasjonsretten som bortfalt.

Dersom SpareBank 1 SR-Bank er Kontofører Investor for kunden i medhold av punkt 16 annet ledd, skal kunden straks gi melding til SpareBank 1 SR-Bank vedrørende feil i registreringen på VPS-kontoen. Dersom slik melding ikke er mottatt av SpareBank 1 SR-Bank innen utgangen av påfølgende børsdag etter at kunden mottok endringsmelding fra VPS, skal kunden anses for å ha aksepterte SpareBank 1 SR-Banks registrering.

11 Angrerett

Det er ikke angrerett etter angrerettloven 2 på de tjenester og handler i finansielle instrumenter som omfattes av Forretningsvilkårene.

12 Handel i utlandet, herunder oppbevaring av kunders aktiva

For handel med og oppgjør av utenlandske finansielle instrumenter henvises til de handelsregler og oppgjørs- eller leveringsbetingelser som er fastsatt i det land eller av den markeds plass hvor de finansielle instrumenter er kjøpt eller solgt. Det vises for øvrig til den særskilte avtale som skal inngås for denne type handel, jf. punkt 2 nr 11. Dersom finansielle instrumenter eller kundemidler er oppbevart i en annen jurisdiksjon i forbindelse med ytelse av investerings-tjenester eller tilknyttet tjeneste, vil SpareBank 1 SR-Bank informere kunden om dette. Kunden er inneforstått med at dens rettigheter i forbindelse med slike aktiva kan avvike fra det som gjelder i Norge. Kunden er videre inneforstått med at oppgjør og sikkerhetsstillelse i utenlandske markeder kan innebære at kundens aktiva som er avgitt til oppgjør eller som sikkerhetsstillelse ikke holdes adskilt fra det eller de av SpareBank 1 SR-Bank benyttede utenlandske verdipapirforetaks og/eller oppgjørs-representanters egne midler. Kunden er inneforstått med at han selv bærer risikoen for egne aktiva som er overført til utenlandske banker, verdipapirforetak, oppgjørsagenter, oppgjørssentraler o.l. i form av oppgjør eller sikkerhetsstillelse, og at SpareBank 1 SR-Banks ansvar overfor kunden for slike aktiva er begrenset i samsvar med lover og regler i det aktuelle land eller på det aktuelle marked. SpareBank 1 SR-Bank påtar seg uansett ikke noe ansvar ut over det som vil følge etter norsk rett, se punkt 18, med mindre annet er skriftlig avtalt med kunden.

13 Mislighold

Kunden anses å ha misligholdt sine forpliktelser i henhold til Forretningsvilkårene bl.a. når:

1. levering av finansielle instrumenter eller penger ikke skjer innen oppgjørsfristen eller kunden ikke oppfyller enhver annen vesentlig forpliktelse etter Forretningsvilkårene,
2. kunden inngår særskilt avtale med sine kreditorer om betalingsutsettelse, blir insolvent, innleder gjeldsforhandlinger av enhver art, innstiller sine betalinger eller tas under konkursbehandling eller offentlig administrasjon,
3. kunden avviker sin virksomhet eller vesentlige deler av denne.

Sparebank 1 SR-Bank har ved mislighold rett, men ikke plikt til å:

1. Erklære samtlige uoppgjorte handler som misligholdt og ikke utførte oppdrag som kansellert og avsluttet.
2. Utøve sin sikkerhetsrett i henhold til vphl. § 12-2. Sparebank 1 SR-Bank har tilbakeholdsrett i de finansielle instrumenter som Sparebank 1 SR-Bank har kjøpt for kunden, jf. vphl. § 12-2. Dersom kunden ikke har betalt kjøpesummen innen tre - 3 - dager etter oppgjørsfristen kan Sparebank 1 SR-Bank, med mindre annet er skriftlig avtalt, og uten ytterligere varsel, selge de finansielle instrumentene for kundens regning og risiko til dekning av Sparebank 1 SR-Banks krav. Slikt salg skal normalt skje til børskurs eller en kurs som etter markedets stilling er rimelig. Dersom de aktuelle finansielle instrumenter er overført til kundens verdipapirkonto i VPS eller annet tilsvarende register for finansielle instrumenter anses kunden å ha frigitt de finansielle instrumentene eller å ha gitt fullmakt til slik frigivelse for gjennomføring av dekningssalget.
3. Realisere andre aktiva enn de som er omfattet av punkt 2 ovenfor, og kunden anses å ha samtykket i slikt tvangssalg gjennom uavhengig megler, jf. lov om tvangsfullbyrdelse § 1-3 annet ledd.

4. Stenge alle posisjoner som er gjenstand for sikkerhetsstillelse og/eller marginberegning,
5. Benytte til motregning samtlige av Sparebank 1 SR-Banks tilgodehavende mot kunden fra andre finansielle instrumenter og eller tjenester herunder krav på kurtasje, utlegg for skatter og avgifter, krav på renter mv. og utgifter eller tap som følge av kundens mislighold av en eller flere forpliktelser overfor Sparebank 1 SR-Bank, overfor ethvert tilgodehavende kunden har mot Sparebank 1 SR-Bank på misligholdstidspunktet - enten kravene er i samme eller ulik valuta. Krav i utenlandsk valuta blir å omregne til NOK etter markeds-kurs på misligholdstidspunktet.
6. Gjennomføre for kundens regning og risiko hva Sparebank 1 SR-Bank anser nødvendig til dekning eller reduksjon av tap eller ansvar som følge av avtaler inngått for eller på vegne av kunden, herunder rever-sering av transaksjoner.
7. Dersom kunden ikke leverer avtalt ytelse eller beløp, herunder ikke leverer de finan-sielle instrumenter på avtalt tidspunkt til Sparebank 1 SR-Bank, kan Sparebank 1 SR-Bank umiddelbart foreta dekningskjøp eller innlån av finansielle instrumenter for kundens regning og risiko for å oppfylle sin leveringsplikt overfor kjøper. Tilsvarende kan Sparebank 1 SR-Bank foreta de handlinger Sparebank 1 SR-Bank anser nødvendig for å redusere det tap eller ansvar som følger av kundens mislighold av avtale inngått med Sparebank 1 SR-Bank, herunder foreta handlinger for å redusere risiko for tap knyttet til endringer i valutakurser, renter samt andre kurser eller priser som kundens handel er knyttet til. Kunden plikter å erstatte Sparebank 1 SR-Banks eventuelle tap med tillegg av forsinkelsesrente og eventuelle gebyrer.
8. Kreve dekket alle kostnader og tap Sparebank 1 SR-Bank er blitt påført som følge av kundens mislighold, herunder, men ikke begrenset til, kurstap ved dekningshandel og reverseringsforretninger, utgifter påløpt ved lån av finansielle instrumenter, renter, tap som følge av endringer i valutakurser, renter m.m. og andre forsinkelsesgebyrer.

For øvrig gjelder kjøpslovens bestemmelser om forventet (antesipert) mislighold, herunder heving ved slikt mislighold.

Ved transaksjoner som følge av kundens mislig-hold eller forventede mislighold bærer kunden iht. punkt 13 nr. 8 over, risikoen for kurs- eller mar-kedsendringer frem til transaksjonen er gjennom-

ført, dog slik at en eventuell gevinst ikke tilfaller kunden, med mindre kunden kan godtgjøre at han ville kunnet gjøre opp sin forpliktelse på oppgjørs-dagen og at årsaken til at oppgjøret ikke skjedde ikke kan legges ham til last. Dette gjelder uavhen-gig av om transaksjonen er en dekningstransaksjon foretatt av Sparebank 1 SR-Bank eller om det er en transaksjon foretatt av kunden etter at Sparebank 1 SR-Bank har varslet at misligholds-beføyelser vil bli iverksatt.

14 Renter ved mislighold

Ved SpareBank 1 SR-Banks eller kundens mislig-hold svares rente tilsvarende til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, jf. forsinkelsesrenteloven³, med mindre annet er særskilt avtalt.

15 Godtgjørelse

SpareBank 1 SR-Banks godtgjørelse i form av kurtasje, kursdifferanse eller annet, eventuelt med tillegg av avgifter knyttet til handel og clearing mv. vil være gjenstand for individuell avtale. Kurtasje er en provisjon (godtgjørelse) som legges til eller trekkes fra verdien av de finansielle instrumenter som kunden kjøper eller selger. Kurtasje angis normalt som en prosentsats. Inntil et bestemt investeringsbeløp, betaler kunden en bestemt minimumskurtasje. Alternativt kan godtgjørelse beregnes som en kursdifferanse, dvs. et påslag på kjøperkurs eller et fradrag i salgskurs. Kunden vil før gjennomføring av en tjeneste motta nærmere informasjon om betalingsbetingelser og de totale kostnader kunden skal betale for det enkelte finansielle instrumentet, investeringstje-nesten eller tilknyttet tjeneste. Herunder skal det opplyses om provisjoner, gebyrer og alle skatter og avgifter som skal betales via SpareBank 1 SR-Bank. Om kostnadene ikke kan angis presist, skal grunnlaget for beregningen opplyses.

I tillegg skal det opplyses om det kan forekomme andre avgifter og/eller kostnader som ikke betales eller blir pålagt gjennom SpareBank 1 SR-Bank.

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg rett til å gjøre fradrag i kundens tilgodehavende for omkost-ninger som nevnt i første ledd, samt for eventuelle skatter, omsetningsavgifter o.l.

For de tilfeller der handel ikke kommer i stand vil SpareBank 1 SR-Bank ikke kreve godtgjørelse med mindre annet er særskilt avtalt.

³ Lov av 17. desember 1976 nr. 100.

16 Kontoføring i VPS og depot

Med mindre det er inngått annen avtale, gjelder det som er fastsatt under for kontoføring i VPS og oppbevaring/forvaltning i depot.

Hvor SpareBank 1 SR-Bank skal opptre som kundens Kontofører Investor i VPS, har SpareBank 1 SR-Bank fullmakt til å foreta de registreringer på VPS-kontoen som omfattes av kundens instruksjoner, herunder overføre fra VPS-kontoen omsettelige verdipapirer som omfattes av ordrer inngitt til Foretaket om salg. Kunden er innforstått med at kjøpte eller tegnede omsettelige verdipapirer blir registrert på den aktuelle VPS-kontoen, dersom ingen annen konto er oppgitt i ordren. SpareBank 1 SR-Bank gis innsynsrett i kundens beholdning på VPS-kontoen. Kunden er videre innforstått med at SpareBank 1 SR-Banks registreringer på VPS-kontoen skjer i overensstemmelse med de bestemmelser som fremgår av Forretningsvilkårene for Verdipapirsentralen ASA, tilgjengelig på VPS' hjemmeside <http://www.vps.no/public/Kontofoerer/>, samt de til enhver tid gjeldende lover og forskrifter.

SpareBank 1 SR-Bank kan inngå avtale med annen depotmottager om forvaltning eller depot for kunden. Valg av slik depotmottager skjer etter SpareBank 1 SR-Banks beste skjønn og kunden anses å ha akseptert valg av depotmottager med mindre annet fremgår av en særskilt forvaltnings- eller depotavtale med SpareBank 1 SR-Bank. SpareBank 1 SR-Bank påtar seg intet ansvar for slik depotmottagers eventuelle mislighold ved håndtering eller forvaltning av kundens aktiva.

17 Fullmektiger (mellommenn), forvaltere og oppgjørsagenter

Dersom kunden inngir ordre eller oppdrag som fullmektig, forvalter, oppgjørsagent el. for tredjemann, er kunden og den han opptre på vegne av eller for, bundet av Forretningsvilkårene. Kunden er solidarisk ansvarlig overfor SpareBank 1 SR-Bank for denne tredjemanns forpliktelser i det omfang forpliktelsene er et resultat av kundens ordre eller oppdrag.

Dersom kunden benytter forvalter, oppgjørsbank eller andre mellommenn fordres det at dette reguleres i særskilt avtale. Bruk av slike mellommenn fritar ikke sluttkunden for dennes ansvar i henhold til Forretningsvilkårene.

18 Oppbevaring av kunders aktiva - klientkonti

SpareBank 1 SR-Bank vil sikre at kundens aktiva holdes atskilt fra SpareBank 1 SR-Banks egne aktiva og så langt mulig beskyttes mot SpareBank 1 SR-Banks øvrige kreditorer. Kunden vil bli god-

skrevet renter på sine pengemidler etter SpareBank 1 SR-Banks alminnelige betingelser.

Midler som SpareBank 1 SR-Bank oppbevarer på vegne av kunden vil bli innsatt på SpareBank 1 SR-Banks klientkonto i SpareBank 1 SR-Bank, en kredittinstitusjon eller godkjent pengemarkedsfond etter skriftlig samtykke fra kunden. Denne konto kan være samlekonto for midler SpareBank 1 SR-Bank oppbevarer på vegne av flere kunder. Dersom kredittinstitusjonen går konkurs, vil kontoen være dekket av reglene om bankenes sikringsfond. For innskudd i kredittinstitusjoner som er medlem av den norske sikringsfondsordningen, vil en samlet kundekonto bli erstattet med et beløp på inntil kroner 2.000.000. Kundens dekningsrett vil i slike tilfeller bli tilsvarende redusert. Dersom innskudd skjer i en kredittinstitusjon som ikke er medlem av den norske sikringsfondsordningen, vil deknningen fremgå av reglene for sikringsordningen i det landet kredittinstitusjonen er medlem. Også i dette tilfellet vil dekningsretten kunne bli redusert.

Kundens finansielle instrumenter vil, dersom disse er registrert i VPS eller liknende verdipapirregister, bli overført til kundens konto i dette register. Dersom det finansielle instrumentet ikke er registrert vil det bli oppbevart i depot hos bank eller annet depositar. Dersom register, bank eller annen depositar går konkurs vil kundens finansielle instrumenter normalt være beskyttet ved separatistrett.

SpareBank 1 SR-Bank påtar seg intet ansvar overfor kunden for de aktiva som er overført til kundekontoer hos tredjepart (herunder samlekontoe), forutsatt at slik tredjepart er valgt i henhold til gjeldende rett og SpareBank 1 SR-Bank ellers har oppfylt alminnelig krav til aktsomhet.

Dette vil også gjelde dersom tredjepart blir insolvent eller går konkurs. For ytterligere informasjon om ansvarsfraskrivelser se punkt 19. Dersom informasjon ikke er gitt på annen måte, vil SpareBank 1 SR-Bank minst en gang årlig sende kunden en oversikt over de aktiva SpareBank 1 SR-Bank oppbevarer på vegne av kunden. Dette gjelder ikke dersom slik informasjonen er inntatt i andre periodiske oversikter⁴. SpareBank 1 SR-Bank kan ikke anvende finansielle instrumenter SpareBank 1 SR-Bank oppbevarer på kundens vegne med mindre annet er særskilt avtalt.

For handel og oppgjør i utenlandske markeder gjelder særskilte regler, jf. punkt 12.

⁴ Gjelder ikke kredittinstitusjoner.

19 Ansvar og ansvarsfritak

SpareBank 1 SR-Bank er ansvarlig overfor kunden for oppfyllelse av kjøp eller salg det har sluttet på vegne av eller med kunden. Dette gjelder likevel ikke dersom kunden på forhånd har godkjent den annen part som motpart i handelen. SpareBank 1 SR-Bank påtar seg intet ansvar for oppgjør dersom kunden ikke stiller til disposisjon for SpareBank 1 SR-Bank de avtalte midler og/eller finansielle instrumenter på eller før oppgjørsdag. SpareBank 1 SR-Bank er heller ikke ansvarlig dersom en uegnet eller uhensiktsmessig tjeneste ytes som følge av at kunden har gitt SpareBank 1 SR-Bank ufullstendige eller uriktige opplysninger, jf. punkt 5.

SpareBank 1 SR-Bank påtar seg intet ansvar for indirekte skade eller tap som påføres kunden som følge av at kundens avtale(r) med tredjemann helt eller delvis faller bort eller ikke blir riktig oppfylt. SpareBank 1 SR-Bank eller dets ansatte er for øvrig ikke ansvarlig for kundens tap så lenge SpareBank 1 SR-Bank eller dets ansatte ved rådgivning eller gjennomføring av ordre eller oppdrag har oppfylt alminnelige krav til aktsomhet.

For de tilfeller der SpareBank 1 SR-Bank har benyttet kredittinstitusjoner, verdipapirforetak, oppgjørssentraler, forvaltere eller andre tilsvarende norske eller utenlandske medhjelpere, vil SpareBank 1 SR-Bank eller dets ansatte kun være ansvarlig for disse medhjelperes handlinger eller unnlatelser dersom SpareBank 1 SR-Bank ikke har oppfylt alminnelige krav til aktsomhet ved utvelgelsen av sine medhjelpere. Dersom medhjelpere som nevnt i forrige punktum er benyttet etter ordre eller krav fra kunden påtar SpareBank 1 SR-Bank seg intet ansvar for feil eller mislighold fra disse.

SpareBank 1 SR-Bank er ikke ansvarlig for skade eller tap som skyldes hindring eller andre forhold utenfor SpareBank 1 SR-Banks kontroll, herunder strømbrydd, feil eller brydd i elektroniske databehandlingssystemer eller telenett mv., brann, vannskade, streik, lovendringer, myndighetenes pålegg eller lignende omstendigheter. Når handel er utført på et norsk eller utenlandsk regulert marked etter ordre eller krav fra kunden, vil SpareBank 1 SR-Bank ikke være ansvarlig for feil eller mislighold begått av dette regulerte markedet eller eventuell tilknyttet oppgjørssentral.

Kunden anses herved innforstått med at det enkelte regulerte marked eller den enkelte oppgjørssentral kan ha fastsatt egne regler for regulering av sitt ansvar overfor medlemmer av det regulerte marked eller oppgjørssentralen, kunder mv. med større eller mindre grad av ansvarsfraskrivelse. SpareBank 1 SR-Bank er ikke ansvarlig for de tilfeller der forsinkelse eller uteblivelse skyldes at penge- eller verdipapiroppkjøpet er suspendert eller opphørt som følge av forhold utenfor SpareBank 1 SR-Banks kontroll. Begrensninger i Spare-

Bank 1 SR-Banks ansvar utover det som er angitt over, kan følge av særskilt avtale med kunden.

20 Tilbakeholdelse av skatter mv.

Ved handel i utenlandske markeder kan SpareBank 1 SR-Bank i henhold til lov, forskrift eller skatteavtale være pålagt å holde tilbake beløp tilsvarende ulike former for skatter eller avgifter. Det samme kan gjelde for handel i Norge på vegne av utenlandske kunder.

Der slik tilbakeholdelse skal skje, kan SpareBank 1 SR-Bank foreta en foreløpig beregning av det aktuelle beløp og holde dette beløpet tilbake. Når endelig beregning foreligger fra kompetent myndighet, skal eventuelt for mye tilbakeholdt skatt utbetales kunden så snart som mulig. Det vil være kunden som har plikt til å fremskaffe den nødvendige dokumentasjon for dette og for at dokumentasjonen er korrekt.

21 Avslutning av forretningsforholdet

Handler eller transaksjoner som ligger til oppgjør ved avslutning av forretningsforholdet skal avsluttes og gjennomføres så snart som mulig. Ved avslutning av forretningsforholdet skal SpareBank 1 SR-Bank gjennomføre et sluttoppgjør der SpareBank 1 SR-Bank er berettiget til å motregne i kundens tilgodehavende herunder for kurtasje, skatter, avgifter, renter mv.

22 Interessekonflikter

SpareBank 1 SR-Bank vil søke å unngå at det oppstår interessekonflikter. SpareBank 1 SR-Bank har retningslinjer og regler for å sikre at virksomhetsområdene i SpareBank 1 SR-Bank opererer uavhengig av hverandre slik at kundens interesser ivaretas på en betryggende måte. Særlig vil SpareBank 1 SR-Bank vektlegge at det foreligger tilfredsstillende informasjonssperrer mellom avdelinger for rådgivning eller tilrettelegging og andre avdelinger i banken samt bankens datterselskaper, samt mellom aktiv porteføljeforvaltning og den ordinære meglingen i SpareBank 1 SR-Bank.

SpareBank 1 SR-Bank har videre en særlig plikt til å sørge for at kundens interesser går foran SpareBank 1 SR-Banks interesser og foran interessene til personer med direkte eller indirekte kontroll i SpareBank 1 SR-Bank. Likeledes skal enkelte kunder ikke usaklig tilgodeses på bekostning av andre kunder. Dersom SpareBank 1 SR-Bank har en særlig interesse ut over den alminnelige inntjenning, f.eks. som følge av egne posisjoner av et visst omfang i de finansielle instrumenter rådgivningen gjelder, vil det bli opplyst om denne interesse.

Dette, samt de særskilte taushetspliktbestemmelser som gjelder, kan medføre at SpareBank 1 SR-Banks ansatte som har kontakt med kunden kan være forhindret fra å benytte eller ikke kjenner til informasjon som foreligger i SpareBank 1 SR-Bank og som kan være relevant for kundens investeringsbeslutninger. I enkelte tilfeller vil kundens kontaktperson(er) i SpareBank 1 SR-Bank ikke ha anledning til å utøve rådgivning med hensyn til bestemte investeringer. SpareBank 1 SR-Bank kan i slike tilfeller ikke begrunne hvorfor det ikke kan gi råd eller utføre en bestemt ordre.

SpareBank 1 SR-Bank og dets ansatte kan ha egne interesser i relasjon til de handler kunden vil foreta. Dette kan bl.a. følge av:

1. rådgivning eller tilretteleggeroppdrag for det aktuelle investeringsobjekt,
2. garantistillelse eller deltagelse i fulltegningskonsortier,
3. market-making og annen egenhandel,
4. rådgivning og utførelse av ordre for andre kunder,
5. upubliserte investeringsanbefalinger (analyser) utarbeidet av SpareBank 1 SR-Bank,
6. ansattes egne posisjoner.

Sparebank 1 SR-Bank er en del av Sparebank 1-samarbeidet. Vår rådgivning tar utgangspunkt i produkter som er tilrettelagt eller produsert av banker og andre selskaper innenfor dette samarbeidet, og vi vil primært søke å finne egnede produkter innenfor dette produktspekteret. Vi gjør videre oppmerksom på at det kan være flere produkter som kan fylle kundens investeringsbehov, og at vi ikke nødvendigvis vil presentere alle egnede produkter.

Kunden bes merke seg at det kan være andre produkter tilgjengelig i markedet enn de som er tilrettelagt eller produsert av selskaper i Sparebank 1-samarbeidet som kan være egnet for kunden (eksterne produkter). Slike produkter vil normalt ikke dekkes av vår rådgivning. I enkelttilfeller vil vi likevel kunne rådgi også om eksterne produkter, eksempelvis der disse produktene antas å dekke andre investeringsbehov enn de produktene som er produsert eller tilrettelagt av selskaper som inngår i Sparebank 1-samarbeidet.

23 Sikkerhetsstillelse

SpareBank 1 SR-Bank er medlem av Verdipapirforetakenes sikringsfond i samsvar med vphl. Sikringsfondet skal gi dekning for krav som skyldes dets medlemmers manglende evne til å tilbakebetale penger eller levere tilbake finansielle instrumenter som oppbevares, administreres og forvaltes av medlemmene i forbindelse med utøvelse av investeringstjenester og/eller visse tilleggstje-

nester. Dekning ytes med inntil kr. 200.000 per kunde. Sikkerheten dekker ikke krav som stammer fra transaksjoner omfattet av rettskraftig straffedom om hvitvasking av penger eller kunder som har ansvar for eller har dratt fordel av forhold som vedrører SpareBank 1 SR-Bank, når slike forhold har forårsaket SpareBank 1 SR-Banks økonomiske vanskeligheter eller bidratt til en forverring av SpareBank 1 SR-Banks økonomiske situasjon. Sikkerheten dekker heller ikke krav fra finansinstitusjoner, kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper verdipapirforetak, verdipapirfond og andre foretak for kollektiv forvaltning, pensjonskasser og pensjonsfond, samt fra eventuelle konsern selskaper til SpareBank 1 SR-Bank.

24 Tiltak mot hvitvasking av penger

Ved etablering av kundeforhold skal kunden gjennom legitimasjonskontroll mv. dokumentere sin identitet samt angi og dokumentere eventuelle fullmakts- eller representasjonsforhold, slik at SpareBank 1 SR-Bank til enhver tid kan oppfylle sine plikter i henhold til regler som følge av tiltak mot hvitvasking av penger, slik disse til enhver tid gjelder. Kunden er kjent med at SpareBank 1 SR-Bank er eller kan være forpliktet til å gi offentlige myndigheter alle relevante opplysninger knyttet til kundeforholdet eller enkelttransaksjoner. Dette kan skje uten at kunden opplyses om at slike opplysninger er gitt.

25 Opplysningsplikt overfor myndigheter, klageorgan og andre

SpareBank 1 SR-Bank vil uaktet lovbestemt taushetsplikt gi informasjon om kunden, kundens transaksjoner, innestående på klientkonto og annet til de myndighetsorganer som måtte kreve dette i medhold av gjeldende rett.

Kunden anses å ha samtykket i at opplysninger som er undergitt taushetsplikt også kan gis til de markedsplasser, oppgjørssentraler o.l. som måtte kreve dette i medhold av lov, forskrift eller andre regler fastsatt for disse organer. Likeledes anses kunden å ha samtykket i at slike opplysninger kan meddeles Verdipapirforetakenes forbunds etiske råd eller Bankklagenemnda der dette er påkrevet for behandlingen av klagesaker.

26 Endringer

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg rett til å endre Forretningsvilkårene. Vesentlige endringer får virkning fra det tidspunkt de skriftlig er meddelt kunden. Kunden anses å ha akseptert å motta melding om endringer per e-post dersom kunden har

oppgitt e-post adresse til SpareBank 1 SR-Bank. Andre endringer trer i kraft fra det tidspunktet de er publisert på SpareBank 1 SR-Banks internettside. Endringer vil ikke ha virkning for ordre, handler, transaksjoner mv. som er inngitt eller gjennomført før tidspunktet for meddelelsen av endringene.

27 Meddelelser, språk og fullmakter

Kundens skriftlige meddelelser skal sendes pr brev, telefaks eller etter avtale pr SWIFT eller annen elektronisk kommunikasjon. Meddelelser sendt pr telefaks skal bekreftes ved oversendelse av originalbrev, med mindre annet fremgår av disse vilkår. I den grad kunden vet eller burde vite hvilken enhet i SpareBank 1 SR-Bank som er rette mottaker, må meddelelsen sendes til vedkommende enhet og anses i motsatt tilfelle for ikke mottatt av SpareBank 1 SR-Bank. Kunden kan i kommunikasjon med SpareBank 1 SR-Bank benytte norsk eller engelsk.

Kunden skal ved etablering av forretningsforholdet meddele SpareBank 1 SR-Bank personnummer/organisasjonsnummer, adresse, telefon- og telefaksnummer, eventuelle elektroniske adresser samt eventuelle fullmektiger. Det samme gjelder for bankkontoer og verdipapirkontoer i VPS eller annet tilsvarende register. Eventuelle endringer skal straks meddeles SpareBank 1 SR-Bank skriftlig.

28 Tolkning

I tilfelle motstrid med lovgivning som kan fravikes ved avtale skal Forretningsvilkårene ha forrang. I tilfelle der det henvises til lovgivning, andre regler eller disse vilkår skal dette forstås slik disse lover, regler og vilkår til enhver tid gjelder. Vedrørende forholdet mellom Forretningsvilkårene og øvrige avtaler inngått mellom SpareBank 1 SR-Bank og kunden, se punkt 2.

29 Vernetting - lovvalg - tvisteløsning

Twister i forholdet mellom kunden og SpareBank 1 SR-Bank, herunder tvister som står i forbindelse med Forretningsvilkårene skal løses etter norsk rett med Stavanger tingrett som vernetting. Kunder med utenlandsk vernetting fraskriver seg enhver eventuell rett til å motsette seg at søksmål som har tilknytning til disse forretningsvilkår fremmes for Oslo tingrett. Kunder med vernetting i utlandet kan, uavhengig av overnevnte, saksøkes av SpareBank 1 SR-Bank ved slikt vernetting dersom SpareBank 1 SR-Bank ønsker dette.

Dersom kunden ikke er tilfreds med klagebehandlingen hos SpareBank 1 SR-Bank, kan kunden bringe spørsmål om forståelsen av Forretnings-

vilkårene og forhold i tilknytning til SpareBank 1 SR-Bank inn for Verdipapirforetakenes forbunds etiske råd i samsvar med de etiske normer og behandlingsreglene for saker i henhold til de etiske normer. I noen tilfeller kan klager også bringes inn for Bankklagenemnda. SpareBank 1 SR-Bank kan gi nærmere informasjon om klagebehandlingen for de enkelte produkter.

Utenlandske kunder, herunder nordmenn hjemmehørende i utlandet, som kan påberope seg lover eller regler som gir beskyttelse mot rettsforfølgelse fra SpareBank 1 SR-Bank i relasjon til sine forpliktelser overfor SpareBank 1 SR-Bank, fraskriver seg denne rett så langt dette ikke er i direkte strid med de aktuelle lover eller regler.

30 Personopplysningsloven

SpareBank 1 SR-Bank ved leder er behandlingsansvarlig etter Personopplysningsloven. Personopplysninger vil bli behandlet i samsvar med gjeldende lover og forskrifter. Formålet med behandlingen av personopplysninger er gjennomføring av de avtaler som inngås mellom SpareBank 1 SR-Bank og kunden, administrasjon, fakturering/oppgjør samt markedsføring av investeringsprodukter og tjenester. Personopplysninger kan ved lovbestemt opplysningsplikt bli utlevert til offentlige myndigheter. Kunden kan be om informasjon om hvilken behandling SpareBank 1 SR-Bank foretar, og hvilke opplysninger som er registrert, jf. Personopplysningsloven § 18. Kunden kan kreve retting av uriktige eller mangelfulle opplysninger, samt kreve sletting av opplysninger når formålet med behandlingen er gjennomført og opplysningene ikke kan brukes/arkiveres til annet formål, jf. Personopplysningsloven §§ 27 og 28.

31 Språk

Forretningsvilkårene finnes i norsk og engelsk versjon. Ved motstrid skal den norske versjonen ha forrang.

Retningslinjer for ordreutførelse i finansielle instrumenter

Enter

Retningslinjer for ordreutførelse i finansielle instrumenter

1 Retningslinjer

Verdipapirforetak har i følge verdipapirhandelloven en plikt til å treffe alle rimelige tiltak for å oppnå "best mulig resultat" for kunden ved utførelse av kundeordre ("Beste Resultat").¹ SpareBank 1 SR-Bank vil ved mottakelse av kunde ordre foreta en konkret vurdering av hvordan ordren skal utføres for å oppnå Beste Resultat. Retningsgivende for denne vurdering vil være retningslinjene for ordreutførelse som er gjengitt nedenfor (Retningslinjene).

Retningslinjene gjelder for finansielle instrumenter. I definisjonen av finansielle instrumenter, jfr. verdipapirhandelloven § 2-2, inngår bl.a omsettelige verdipapirer, verdipapirfondsandeler, pengemarkedsinstrumenter og derivater. Se likevel punkt 2 nedenfor om unntak fra Retningslinjene.

Retningslinjene vil minimum bli oppdatert en gang pr år, eller dersom det inntreffer endringer av vesentlig betydning for SpareBank 1 SR-Bank eller i markedene for finansielle instrumenter. På www.sr-bank.no vil en oppdatert versjon av våre Retningslinjer til enhver tid være å finne. Utover dette vil det ikke bli sendt ut annen informasjon til våre kunder ved endringer i Retningslinjene.

2 Unntak fra Retningslinjene

2.1 Retningslinjene gjelder kun ved utførelse av kundeordre

Det er kun når SpareBank 1 SR-Bank utfører ordre på vegne av kunder at Retningslinjene kommer til anvendelse. Det å opptre som marked maker anses ikke som utførelse av ordre på vegne av kunder. Det vil si at retningslinjene ikke kommer til anvendelse i de tilfeller hvor SpareBank 1 SR-Bank publiserer kurser eller stiller kjøps eller salgspriser. Tilsvarende vil det ikke være å anse som ordreutførelse når kunden forhandler om pris på en transaksjon hvor SpareBank 1 SR-Bank er motpart.

2.2 Kvoteringsmarkeder

SpareBank 1 SR-Bank vil kunne kvotere priser ved handel med sertifikater, obligasjoner, valutahandel, og ved handel med derivater (valuta-, rente-, aksje-, og råvarederivater). Når SpareBank 1 SR-Bank stiller priser ved handel med nevnte finansielle instrumenter, og kunden foretar handel i henhold til den stilte pris, vil ikke verdipapirhandellovens bestemmelser om Best Resultat komme til anvendelse.

2.3 Spesifikk instruks

Dersom kunden inngir spesifikke instruksjoner, kan dette forhindre SpareBank 1 SR-Bank i å gjennomføre de tiltak som er fastsatt i Retningslinjene nedenfor for å sikre Beste Resultat. I tilfeller hvor slik instruks er gitt vil ikke verdipapirhandellovens bestemmelser om Beste Resultat gjelde.

Ved spesifikke instruksjoner som kun gjelder deler av en ordre vil fortsatt krav til Beste Resultat gjelde for resten av ordren.

Det kan inngås særskilt avtale mellom kunden og SpareBank 1 SR-Bank om at ordre mottatt i spesielle situasjoner vil bli behandlet som en spesifikk instruksjon.

3 Relevante faktorer ved valg av utførelsesmåte

SpareBank 1 SR-Bank vil ved valg av utførelsesmåte ta hensyn til pris, kostnader, hurtighet, sannsynlighet for gjennomføring og oppgjør, ordrens størrelse og art, og andre relevante forhold. For ikke-profesjonelle kunder vil samlet vederlag som kunden skal betale normalt være en avgjørende faktor for valg av utførelsesmåte. Det betyr at øvrige faktorer, som hurtighet, sannsynlighet for gjennomføring og oppgjør bare får forrang fremfor pris og kostnad dersom dette bidrar til Beste Resultat for kunden.

4 Vektlegging av relevante faktorer

Når SpareBank 1 SR-Bank utfører ordre på vegne av kunde vil følgende momenter tas i betraktning når de ovennevnte faktorer (punkt 3) relevans skal vektlegges:

- Kundens egenskaper (ikke-profesjonell/profesjonell kunde)
- Kundeordrens egenskaper
- Egenskaper ved de finansielle instrumenter som inngår i ordren
- Egenskaper ved de handelssystemer ordren kan rettes til

5 Alternative måter for utførelse av ordre

SpareBank 1 SR-Bank vil utføre ordre for kunden på en av følgende måter:

- (a) ved å legge ordren inn i et handelssystem (regulert marked, MHF, marked maker m.v.)
- (b) ved kjøp fra eller salg til andre kunder (innbyrdes forretninger)

¹ Jfr. verdipapirhandelloven § 10-12.

- (c) ved selv helt eller delvis å tre inn som motpart ("egenhandel")
- (d) ved formidling av ordren til et annet verdipapirforetak som SpareBank 1 SR-Bank samarbeider med

Ad a) SpareBank 1 SR-Bank er medlem på følgende regulerte markeder:

- Ingen pt

SpareBank 1 SR-Bank utfører pt som hovedregel ikke transaksjoner som handles over børs eller annet regulert marked. I de tilfeller SpareBank 1 SR-Bank unntaksvis legger inn ordre i et handelssystem, vil ordren bli lagt inn i det handelssystem som SpareBank 1 SR-Bank mener vil gi Beste Resultat for kunden.

Ad b) Ordrene utføres ved at SpareBank 1 SR-Bank selv foretar avtaleslutningen på vegne av kundene. SpareBank 1 SR-Bank vil da ivareta kundenes interesse på best mulig måte, og fastsette prisen på de finansielle instrumentene på grunnlag av børskurs eller dersom børskurs ikke foreligger, en kurs som etter markedets stilling er rimelig.

Ad c) Dersom SpareBank 1 SR-Bank er motpart vil det bli opplyst om dette på sluttseddelen eller annen bekreftelse. Dersom SpareBank 1 SR-Bank trer inn som motpart (egenhandel) i forhold til enkundeordre, vil dette skje til en pris som tilsværer eller er bedre enn den best oppnåelige pris i et handelssystem, for eksempel børskurs. Unntak vil gjelde dersom SpareBank 1 SR-Bank, i egenskap av å være markedet maker, på kundens direkte forespørsel oppgir en pris som SpareBank 1 SR-Bank enten vil kjøpe eller selge de angjeldende finansielle instrumenter til, og kunden aksepterer denne prisen.

Ad d) Ved ordre i finansielle instrumenter som handles på autoriserte markeder hvor SpareBank 1 SR-Bank ikke er medlem, vil SpareBank 1 SR-Bank normalt videreformidle ordren til andre verdipapirforetak for utførelse. SpareBank 1 SR-Bank sin plikt til å treffe alle rimelige tiltak for over tid å gi kunden Beste Resultat vil også gjelde ved utførelse av kundeordre i disse markedene. Dette innebærer at ved valg av samarbeidspartnere vil SpareBank 1 SR-Bank vurdere hvorvidt de har tilfredsstillende retningslinjer for ordreutførelse. SpareBank 1 SR-Bank har inngått avtaler med utenlandske verdipapirforetak om utførelse av slike ordrer.

5.1 Spesielt om unoterte aksjer

Dersom en unotert aksje (eller annet finansielt instrument) er registrert på den norske OTClisten, vil SpareBank 1 SR-Bank legge inn ordren som en interesse i OTC-systemet og deretter ta kontakt med et annet foretak som har vist en motsvarende interesse i OTC-systemet.

SpareBank 1 SR-Bank vil forhandle med dette foretaket for å oppnå en best mulig pris for kunden.

6 Handel utenfor regulert marked og multilateral handelsfasilitet (MHF)

Handel vil kunne skje utenfor regulert marked og MHF dersom kunden har samtykket til dette.

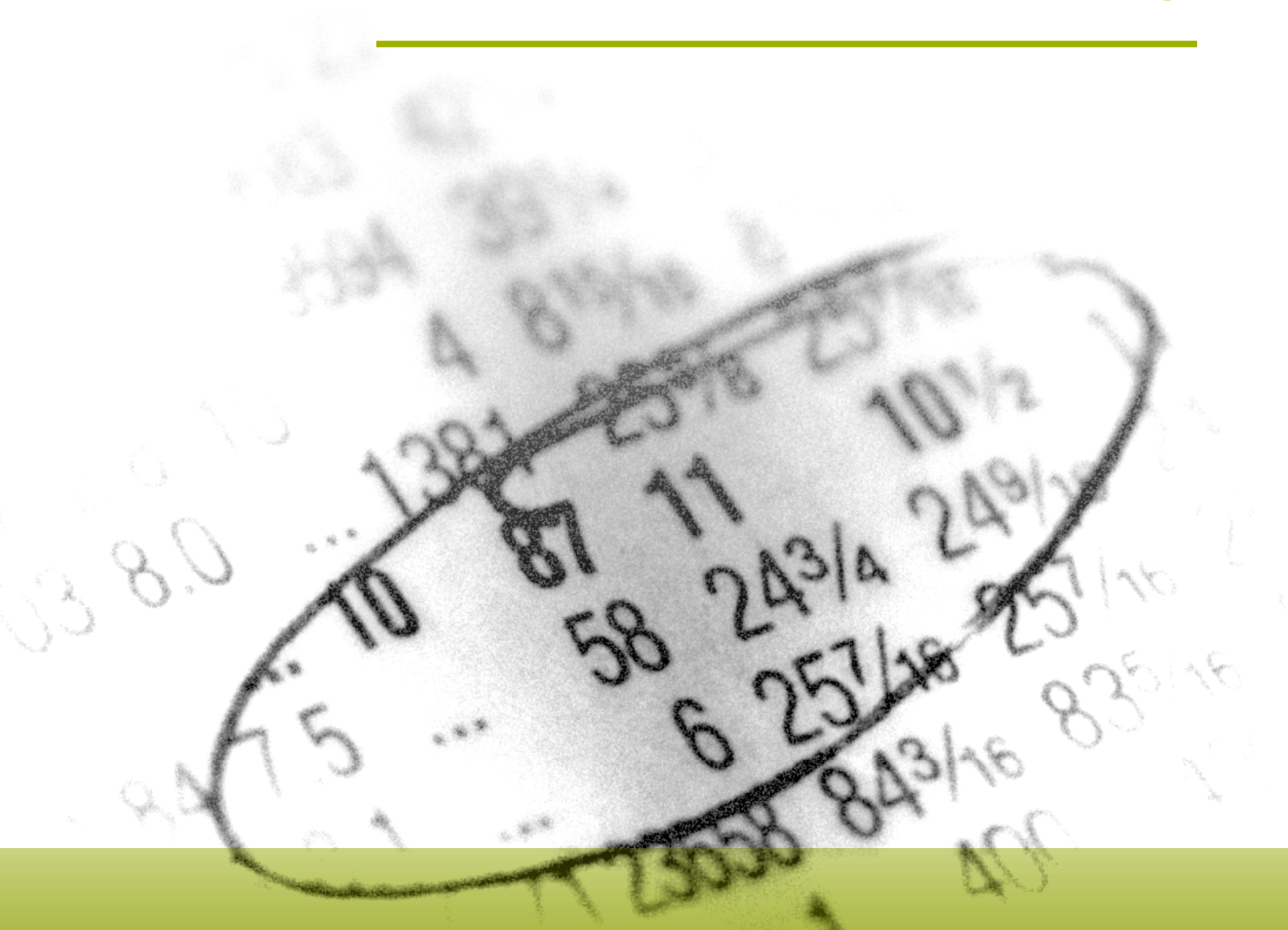
7. Tidspunkt for ordreutførelse

Dersom det ikke foreligger en spesifikk instruks fra kunden, vil SpareBank 1 SR-Bank påbegynne utførelse av ordren umiddelbart etter mottak av ordre fra kunden. Dette betyr at SpareBank 1 SR-Bank vil benytte tidsprioritering av innkomne ordre med mindre SpareBank 1 SR-Bank anser at Beste Resultat oppnås ved å slå ordren sammen med andre ordre. SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg rett til å aggregere kundens ordre med ordre fra andre kunder, personer eller foretak som er eller ikke er tilknyttet SpareBank 1 SR-Bank. Aggregering av ordre vil kunne finne sted dersom det er usannsynlig at aggregering generelt vil være til ulempe for noen av kundene. Kunden er imidlertid inneforstått med at aggregering av ordre i enkelttilfeller kan medføre en ulempe.

SpareBank 1 SR-Bank forbeholder seg også rett til å aggregere kundens ordre med transaksjoner foretatt for SpareBank 1 SR-Bank sin egen regning. Dersom den samlede ordren kun delvis utføres vil kundens ordre i utgangspunktet bli prioritert fremfor SpareBank 1 SR-Bank sin ordre. Unntak gjelder imidlertid dersom SpareBank 1 SR-Bank ikke hadde kunnet utføre handelen på tilsvarende fordelaktige vilkår uten aggregeringen.

Hvis ordren mottas utenfor markedsplassens åpningstid vil ordren normalt bli utført når markedsplassen gjenåpner.

Informasjon om kundeklassifisering

Informasjon om kundeklassifisering

1. Klassifisering

SpareBank 1 SR-Bank er pålagt å klassifisere alle våre kunder i ulike kundekategorier avhengig av profesjonalitet. Kundene skal klassifiseres som henholdsvis ikke-profesjonelle kunder, profesjonelle kunder eller kvalifiserte motparter.

I hvilken grad kunden er beskyttet av lovgivningen avhenger av kundekategori. Nedenfor følger en redegjørelse for hovedtrekkene ved investorbekyttelsen for hver kundekategori. Redegjørelsen er ikke uttømmende.

Lovgivningen åpner til en viss grad for at kunder som ønsker å bytte kundekategori, kan anmode SpareBank 1 SR-Bank om dette. SpareBank 1 SR-Bank understreker at bytte av kundekategori må godkjennes av SpareBank 1 SR-Bank. Selv om vilkårene for omklassifisering som følger nedenfor er oppfylt, står SpareBank 1 SR-Bank likevel fritt til å vurdere hvorvidt SpareBank 1 SR-Bank ønsker å etterkomme en anmodning.

2. Ikke-profesjonell kunde

2.1 Grad av investorbekyttelse

Kunder klassifisert i denne kundegruppen har den høyeste graden av investorbekyttelse. Dette innebærer blant annet at SpareBank 1 SR-Bank i større grad enn for de øvrige kundekategorier er forpliktet til å tilpasse tjenesteytelsen kundens individuelle behov og forutsetninger.

I tillegg til at SpareBank 1 SR-Bank i sin tjenesteyting til kunden er underlagt generelle regler om god forretningsskikk, vil SpareBank 1 SR-Bank før handler eller rådgivning finne sted vurdere hvorvidt en tjeneste/transaksjon, herunder finansielt instrument, er hensiktsmessig eller egnet for kunden. Investeringsrådgivning vil skje på bakgrunn av kundens opplysninger om investeringsmål, finansielle stilling samt erfaring og kunnskap om den aktuelle tjenesten/transaksjonen.

Dersom kunden ønsker å gjennomføre en handel SpareBank 1 SR-Bank ikke finner hensiktsmessig tatt i betraktning kundens kunnskap og erfaring har SpareBank 1 SR-Bank en frarådingsplikt. Handelen kan likevel gjennomføres dersom kunden ønsker det på tross av advarselen. SpareBank 1 SR-Banks plikt til å vurdere hvorvidt en tjeneste/transaksjon er hensiktsmessig gjelder ikke i alle tilfelle. Blant annet foreligger det omfattende unntak for internetthandel. Status som ikke-profesjonell kunde innebærer også en omfattende rett til å motta informasjon fra SpareBank 1 SR-Bank. SpareBank 1 SR-Bank er pliktig til blant annet å informere om de aktuelle finansielle instrumenter og risikoer forbundet med

disse, handelssystemer og markedsplasser SpareBank 1 SR-Bank benytter, samt priser og andre kostnader ved enhver transaksjon slik at kunden settes i stand til å foreta en informert investeringsbeslutning.

2.2 Adgang til omklassifisering

Ikke-profesjonelle kunder kan anmode om å bli behandlet som profesjonelle kunder eller kvalifiserte motpart, under forutsetning av at nærmere angitte vilkår er oppfylt og at en nærmere angitt prosedyre følges. Slik omklassifisering medfører en lavere grad av investorbekyttelse.

2.2.1 Fra ikke-profesjonell til profesjonell kunde

1) De absolutte krav

Kunden må oppfylle minst to av følgende kriterier;

1. kunden har foretatt transaksjoner av betydelig størrelse på det relevante marked gjennomsnittlig 10 ganger pr. kvartal i de foregående fire kvartaler,
2. størrelsen på kundens finansielle portefølje, definert til å omfatte kontantbeholdning og finansielle instrumenter, overstiger et beløp som i norske kroner svarer til EUR 500.000,
3. kunden arbeider eller har arbeidet innen finansiell sektor i minst ett år i en stilling som krever kunnskap om de relevante transaksjoner og investeringstjenester

2) Prosedyre

Kunden skal skriftlig informere SpareBank 1 SR-Bank om at vedkommende ønsker å bli behandlet som profesjonell. Kunden bes dokumentere at kravene i punkt 1 over er oppfylt. Videre skal kunden skriftlig i et separat dokument erklære at kunden kjenner konsekvensene av å miste beskyttelsen som følger av å være klassifisert som ikke-profesjonell kunde og som i hovedsak fremkommer av dette informasjonsskrivet. For nærmere informasjon kan SpareBank 1 SR-Bank kontaktes.

SpareBank 1 SR-Bank må gjøre en konkret vurdering av hvorvidt kunden - på bakgrunn av kundens ekspertise, erfaring og kunnskap samt de planlagte transaksjoner - er i stand til å treffe egne investeringsbeslutninger og forstår den risiko som er involvert.

2.2 Fra ikke-profesjonell til kvalifisert motpart

Anmoder en ikke-profesjonell kunde om å bli omklassifisering til kvalifisert motpart, må kunden gå veien via profesjonell kunde. For omklassifisering fra ikke-profesjonell til kvalifisert motpart, se derfor om klassifisering fra ikkeprofesjonell til profesjonell i punkt 2.2.1 og fra profesjonell til kvalifisert motpart i punkt 3.2.2.

3. Profesjonell kunde

3.1 Grad av investorbekyttelse

Kunder klassifisert som profesjonelle kunder er i noe mindre grad enn ikke-profesjonelle kunder beskyttet av lovgivningen. Profesjonelle kunder er på enkelte områder ansett skikket til å ivareta egne interesser og tjenesteytingen vil som en følge av dette i mindre grad være tiltrettelagt kundens individuelle behov.

I utgangspunktet gjelder reglene om god forretningsskikk fullt ut overfor profesjonelle kunder. Omfanget av SpareBank 1 SR-Banks forpliktelser er imidlertid noe redusert. Blant annet forventes profesjonelle kunder normalt å ha tilstrekkelige kunnskaper til å vurdere hvorvidt en transaksjon er formålstjenelig. Ved investeringsrådgivning vil SpareBank 1 SR-Bank således basere våre råd på kundens opplysninger om investeringsmål og i utgangspunktet verken innhente informasjon om finansiell stilling eller kundens kunnskap og erfaring. SpareBank 1 SR-Bank vil ikke vurdere hvorvidt gjennomføring av aktuelle transaksjoner er hensiktsmessig og SpareBank 1 SR-Bank har således heller ingen frarådningsplikt som overfor ikke-profesjonelle. Gjennomføring av transaksjoner vil således være noe mindre omstendelig enn for ikke-profesjonelle kunder. Dette kan ha betydning for hurtigheten på gjennomføringen av den aktuelle transaksjonen. En annen konsekvens vil være at profesjonelle kunder kan få tilgang til et bredere produktspekter. Profesjonelle kunder antas også å være skikket til å vurdere hvilken informasjon som er nødvendig for å treffe en investeringsbeslutning. Dette innebærer at profesjonelle kunder i større grad enn ikke-profesjonelle kunder selv må innhente den informasjon de anser som nødvendig.

Profesjonelle kunder vil imidlertid motta rapporter om gjennomførte tjenester og annen viktig informasjon som SpareBank 1 SR-Banks retningslinjer for ordreutførelse og SpareBank 1 SR-Banks sikkerhetsrett eller tilbakeholdsrett i finansielle instrumenter eller midler.

3.2 Adgang til omklassifisering

Profesjonelle kunder kan anmode om å bli klassifisert som ikke-profesjonell kunder og dermed få en høyere grad av investorbekyttelse. Profesjonelle kunder kan også anmode om å bli klassifisert som kvalifiserte motparter og derved få en lavere grad av investorbekyttelse. Profesjonelle kunder er ansvarlig for at SpareBank 1 SR-Bank holdes løpende orientert om enhver endring i verdipapir som vil kunne påvirke deres klassifisering.

3.2.1 Fra profesjonell til ikke-profesjonell kunde

Det er den profesjonelle kundes plikt å anmode om en høyere grad av beskyttelse når vedkommende mener seg ute av stand til å foreta en korrekt risikovurdering. En slik endring av kundeklassifiseringen skal dokumenteres ved skriftlig avtale mellom SpareBank 1 SR-Bank og kunden.

3.2.2 Fra profesjonell til kvalifisert motpart

Profesjonelle kunder som er juridiske personer og som oppfyller to av tre kriterier i punkt 2.2.1 nr 1) over kan anmode om å bli behandlet som kvalifisert motpart. Det skal innhentes uttrykkelig bekreftelse fra kunden hvor vedkommende samtykker i å bli behandlet som kvalifisert motpart.

4. Kvalifisert motpart

4.1 Grad av investorbekyttelse

Kvalifisert motparter innehar den laveste grad av investorbekyttelse.

Kunder med status som kvalifisert motpart har i utgangspunktet samme beskyttelse som en profesjonell kunde, se punkt 3. Investorbekyttelsen reduseres imidlertid vesentlig ovenfor denne gruppen når SpareBank 1 SR-Bank yter følgende investeringstjenester; mottakelse og formidling av ordre, utførelse av ordre for kundens regning og omsetning av finansielle instrumenter for egen regning. Ved ytelse av slike tjenester ovenfor kvalifiserte motparter er SpareBank 1 SR-Bank ikke underlagt verdipapirhandellovens bestemmelser om god forretningsskikk, beste resultat (herunder SpareBank 1 SR-Banks retningslinjer for ordreutførelse) og visse regler i tilknytning til ordrebehandling.

Når det gjelder krav til vurdering av egnethet og hensiktsmessighet vil reglene komme tilsvarende til anvendelse for kvalifiserte motparter som for profesjonelle kunder.

Unntaket fra bestemmelsen om god forretnings-skikk innebærer blant annet at enkelte av reglene om krav til informasjon og rapportering ikke får anvendelse for denne kundekategorien. I utgangspunktet gjelder dette også regelen om at Spare-Bank 1 SR-Bank skal påse at kundens interesser ivaretas på beste måte. Krav til god forretnings-skikk som et generelt prinsipp må imidlertid gjelde uavhengig av unntaket fra bestemmelsen i verdi-papirhandelloven og således vil kvalifiserte motparter til en viss grad være beskyttet av generelle prinsipper om god forretningsskikk.

4.2 Adgang til omklassifisering

Kvalifiserte motparter kan anmode om å klassifiseres som profesjonell kunde eller ikkeprofesjonell kunde og dermed få en høyere grad av investorbeskyttelse.

4.2.1 Fra kvalifisert motpart til profesjonell kunde

Kvalifiserte motparter kan anmode om å bli behandlet som profesjonell kunde hvis de ønsker en større grad av investorbeskyttelse og å bli omfattet av reglene om god forretningskikk.

4.2.2 Fra kvalifisert motpart til ikke-profesjonell kunde

Hvis de kunder som i utgangspunktet klassifiseres som kvalifisert motpart ønsker en ytterligere grad av investorbeskyttelse kan de be om å bli behandlet som en ikke-profesjonell kunde. Punkt 3.2.1 overfor vil gjelde tilsvarende ved slik anmodning.

Informasjon til kunder om egenskaper og risiko knyttet til finansielle instrumenter

(Standard utarbeidet av Verdipapirforetakenes forbund)

Sist oppdatert 10. september 2012

Informasjon til kunder om egenskaper og risiko knyttet til finansielle instrumenter (aksjer, aksjerelaterte instrumenter, obligasjoner og verdi-papirfond).

Kunden skal være kjent med at:

- handel med finansielle instrumenter skjer på kundens egen risiko
- kunden selv må sette seg nøye inn i foretakets alminnelige forretningsvilkår før handel med finansielle instrumenter begynner og annen relevant informasjon om det aktuelle finansielle instrumentet og dets egenskaper og risiko
- kunden må kontrollere sluttseddel omgående og reklamere straks ved eventuelle feil
- at man fortløpende må overvåke verdiendringer på de finansielle instrumenter man har posisjoner i
- kunden selv må reagere ved å selge sine posisjoner hvis det er nødvendig for å redusere risikoen for tap på egne plasseringer

1. Handel med finansielle instrumenter

Handel med finansielle instrumenter, som aksjer, egenkapitalbevis, obligasjoner, sertifikater, finansielle derivatinstrumenter eller andre rettigheter og forpliktelser som er beregnet for handel i verdipapirmarkedet, skjer normalt i en organisert form i et **handelssystem**. Med handelssystem¹ menes regulert marked, multilateral handelsfasilitet (MHF)², systematisk internaliserer (SI)³, prisstiller⁴ eller annen likviditetsgarantist.

Handel skjer gjennom de verdipapirforetak som benytter handelssystemet. Som kunde må du normalt kontakte et slikt verdipapirforetak for å kjøpe eller selge finansielle instrumenter. Det finnes også verdipapirforetak som formidler ordre til et verdipapirforetak som igjen benytter handelssystemet. Handel kan også skje internt i et verdipapirforetak, eksempelvis ved at foretaket trer inn som motpart i handelen, eller ved handel mot en annen av foretakets kunder (internhandel).

På et **regulert marked** (herunder børser) handles ulike typer finansielle instrumenter. På Oslo Børs handles aksjer, egenkapitalbevis, obligasjoner, sertifikater, enkelte fondsandeler og en rekke ulike finansielle derivatinstrumenter. Utfyllende informasjon med hensyn til hvor og hvordan disse instrumentene handles vil bli behandlet nedenfor. Kursinformasjon om de finansielle instrumenter som handles på det regulerte markedet, publiseres regelmessig via deres hjemmeside, i aviser eller gjennom andre media.

2. Risiko knyttet til handel med finansielle instrumenter

2.1 Generelt om risiko

Finansielle instrumenter gir normalt **avkastning** i form av **utbytte** (aksjer og fondsandeler) eller **rente** (rentebærende instrument). I tillegg kan prisen (kursen) på instrumentet øke eller reduseres i forhold til det prisen var på det tidspunktet investeringen ble gjort. I beskrivelsen nedenfor brukes ordet investering også om eventuelle negative posisjoner i instrumentet (short posisjon, se punkt 8 nedenfor). Den totale avkastningen er summen av utbytte/rente og prisendring på instrumentet.

Naturligvis søker investor en total avkastning som er positiv, dvs. som gir **gevinst**. Men det finnes også en **risiko** for at den totale avkastningen blir negativ dvs. at det blir et **tap** på investeringen. Risikoen for tap varierer mellom ulike instrumenter. Vanligvis er sjansen for gevinst på en investering i et finansielt instrument koblet til risikoen for tap. Desto lengre tidsperspektiv man har for investeringen, desto større er sjansen for gevinst eller tap. I plasseringssammenheng brukes ofte ordet risiko som uttrykk både for risiko for tap og for muligheten for gevinst. I beskrivelsen nedenfor brukes imidlertid ordet risiko kun for å beskrive risikoen for tap. Det finnes ulike måter å investere i finansielle instrumenter for å redusere risikoen. Vanligvis er det bedre risikomessig å investere i flere forskjellige finansielle instrumenter enn i ett eller noen få finansielle instrumenter. Disse instrumentene bør da ha egenskaper som innebærer en **spredning av risiko** og ikke samle risiko som kan utløses samtidig. Ved handel med utenlandske finansielle instrumenter oppstår også en **valutarisiko**.

Investeringer i finansielle instrumenter er forbundet med en **økonomisk risiko**, hvilket vil bli nærmere beskrevet nedenfor. Kunden er selv ansvarlig for denne risikoen og må derfor gjøre seg kjent med de vilkår, prospekter eller liknende, som gjelder for handel med slike instrumenter og om instrumentenes særskilte risikoer og egenskaper. Kunden må også fortløpende overvåke sine investeringer i slike instrumenter. Dette gjelder selv om kunden har fått individuell rådgivning i forbindelse med investeringen. Informasjon til bruk for overvåkning av priser og dermed verdiutviklingen på egne investeringer kan fåes i kurslister som offentliggjøres gjennom massemedia, som for eksempel aviser, internett, tekst-TV og i noen tilfeller fra verdipapirforetaket selv. Om nødvendig, bør kunden av egen interesse reagere raskt, for eksempel ved å kvitte seg med investeringer som utvikler seg negativt eller å stille ytterligere sikkerhet ved investeringer som er finansiert med lån og hvor sikkerhetsverdien reduseres.

2.2 Ulike typer av risikobegrep

I forbindelse med den risikovurderingen som investor bør forta seg ved investeringer og handel med finansielle instrumenter, og videre foreta seg

fortløpende under hele investeringsperioden, finnes mange ulike risikotyper og andre faktorer som kunden bør være oppmerksom på.

Nedenfor følger noen av de viktigste risikotyper:

Markedsrisiko – risikoen for at markedet i sin helhet, eller visse deler av markedet, hvor kunden har gjort sin investering, går ned (eksempelvis det norske aksjemarkedet).

Kredittrisiko – risikoen for sviktende betalingsevne hos utsteder eller en motpart.

Prisvolatilitetsrisiko – risikoen for at store svingninger i kursen/prisen på et finansielt instrument påvirker investeringen negativt.

Kursrisiko – risikoen for at kursen/prisen på et finansielt instrument går ned.

Skatterisiko – risikoen for at skatteregler og/eller skattesatser er uklare eller kan endres.

Valutarisiko – risikoen for at en utenlandsk valuta som investeringen er knyttet til reduseres i verdi (eksempelvis visse fondsandeler i et verdipapirfond som er plassert i amerikanske verdipapir notert i USD).

Gearingeffektrisiko – konstruksjonen av et derivat-instrument som gjør at det finnes en risiko for at prisutviklingen på den underliggende aktiva får et større negativt gjennomslag i kursen/prisen på derivatinstrumentet.

Juridisk risiko – risikoen for at relevante lover og regler er uklare eller endres.

Selskapsspesifikk risiko – risikoen for at et selskap går dårligere enn forventet eller at selskapet blir rammet av en negativ hendelse slik at de finansielle instrumenter som er knyttet til selskapet dermed kan falle i verdi.

Bransjespesifikk risiko – risikoen for at en spesi-fikk bransje går dårligere enn forventet eller blir rammet av en negativ hendelse slik at de finansielle instrumenter som er knyttet til selskapene i den aktuelle bransjen dermed kan falle i verdi.

Likviditetsrisiko – risikoen for at kunden ikke kan selge et finansielt instrument på et tidspunkt kun-den måtte ønske fordi omsetningen og kjøpsinter-essen i det finansielle instrumentet er lav.

Renterisiko – risikoen for at det finansielle instrumentet som kunden investerer i reduseres i verdi pga endringer i markedrenten.

3. Aksjer og aksjerelaterte instrumenter

3.1 Generelt om aksjer

3.1.1 Aksjer og aksjeselskap

Aksjer i et aksjeselskap gir eieren rett til en andel av selskapets **aksjekapital**. Hvis selskapet går med overskudd, gir normalt selskapet **utbytte** på aksjene. Aksjer gir også stemmerett på general-forsamlingen, som er det øverste besluttede organet i selskapet. Jo flere aksjer eieren har, desto større andel av kapitalen, utbytte og stemmene har normalt aksjeeieren. Stemmeretten kan variere avhengig av hvilken kategori aksjene har. Det finnes to typer aksjeselskap i Norge, **allmenn-aksjeselskap** (ASA) og **aksjeselskap** (AS).

3.1.2 Aksjekursen

Kursen (prisen) på en aksje påvirkes for en stor del av **selskapets fremtidsutsikter**. En aksjekurs kan gå opp eller ned avhengig av aktørenes analy-ser og vurderinger av selskapets muligheter for å gjøre **fremtidsgevinster**. Den fremtidige eksterne utviklingen av konjunkturer, teknikk, lovgivning, konkurranse osv. avgjør hvilken etterspørsel det blir etter selskapets produkter eller tjenester og det er derfor også av grunnleggende betydning for kursutviklingen på selskapets aksjer.

Det **generelle rentenivået** (markedrenten) spiller også en avgjørende rolle for kursutviklingen. Hvis markedrenten stiger, kan rentebærende finan-sielle instrumenter som utstedes samtidig, gi bedre avkastning. Normalt faller da kursene på noterte aksjer og på allerede utestående rentebærende instrumenter med lavere rente. Årsaken er at den økende avkastningen på nyutstedte rentebærende instrumenter relativt sett kan bli bedre enn avkast-ningen på aksjer, og på utestående rentebærende instrumenter. Dessuten påvirkes aksjekursene negativt av at renten på selskapets gjeld øker, fordi dette reduserer de fremtidige gevinstmulig-hetene for selskapet.

Også **andre faktorer som er knyttet direkte til selskapet**, f.eks. endringer i selskapets ledelse og organisasjon, produksjonsavbrudd med mer kan påvirke selskapets fremtidige evne til å skape gevinster, både på kort og lang sikt. Selskaper kan i verste fall gå så dårlig at det må erklæres **kon-kurs**. Aksjekapitalen, d.v.s. aksjeeiernes investerte kapital, har siste prioritet til å få utbetalt noe fra konkursboet. Først må selskapets øvrige gjeld være innfridd i sin helhet. Dette resulterer ofte i at det ikke er midler igjen i selskapet etter betaling av gjeld slik at aksjene i selskapet blir verdiløse. Også kursutviklingen på finansielle instrumenter notert på større **utenlandske** regulerte markeder og andre handelssystem påvirker kursutviklingen i Norge, blant annet fordi flere norske selskap også er notert på utenlandske regulerte markeder eller handles i andre handelssystem. Prisutjevninger (arbitrasje) skjer da mellom markedene. Kursen på aksjer i selskap som tilhører samme bransje/sektor

påvirkes ofte av forandringer i kursen hos andre selskap innenfor samme bransje/sector. Denne påvirkningen kan også gjelde for selskap i ulike land.

Aktørene i finansmarkedet har ofte ulike oppfatninger om hvordan aksjekurser vil utvikle seg. Disse faktorer, som også innbefatter hvordan selskapet blir verdsett, bidrar til at det finnes både kjøpere og selgere. Hvis investorene har den samme oppfatningen om kursutviklingen vil de enten kjøpe, og da oppstår et kjøpspress fra mange kjøpere eller så vil de selge, og da oppstår det et salgspress fra mange selgere. Ved kjøpspress stiger kursen, og ved salgspress faller den.

Omsetningen, dvs. hvor mye som kjøpes eller selges av en bestemt aksje, påvirker aksjekursen. Ved høy omsetning reduseres forskjellen, også kalt "**spread**", mellom den kurs kjøperne er villige til å betale (kjøpskursen) og den kursen selgerne forlanger (salgskursen). En aksje med høy omsetning, der store beløp kan omsettes uten større innvirkning på kursen, har en god **likviditet** og er derfor lett å kjøpe og selge. Selskap som er notert på et regulert marked, som eksempelvis Oslo Børs og Oslo Axess, har normalt høy likviditet.

Rammebetingelser for næringsvirksomhet, både de nasjonale og de internasjonale, kan også påvirke aksjekursene. Endringer i skatte- og avgiftsnivå nasjonalt og i andre land påvirker selskapenes kostnadsnivå og dermed konkurransesituasjonen. Internasjonale avtaler mellom land om toll og avgifter ved import og eksport av varer og tjenester påvirker konkurransesituasjonen mellom selskaper og dermed aksjekursene. Voldsomme hendelser som katastrofer, terroraksjoner og krig kan gi store utslag i aksjekursene på børsen verden over.

Daglige nøkkeltall for kursene som aksjene blir omsatt for, slik som "høyeste" "laveste" og "siste" samt informasjon om handelsvolum publiseres blant annet i de fleste større dagsaviser, på tekst-TV og på ulike internettsider som er drevet av markedsplasser, verdipapirforetak og mediaforetak. Aktualiteten på denne kursinformasjon kan variere avhengig av hvilken måte de blir publisert på.

3.1.3 Aksjehandel – herunder handelssystemer

Bare aksjer utstedt av allmennaksjeselskap (ASA) eller tilsvarende utenlandske selskap kan noteres på et regulert marked (herunder børs) i Norge. Det stilles i tillegg krav til selskapets størrelse, selskapets virksomhetshistorie eier spredning samt offentlig publisering av selskapets økonomi og virksomhet forøvrig.

I Norge finnes det i dag to regulerte markeder for handel med aksjer; Oslo Børs og Oslo Axess. Det er kun Oslo Børs som har konsesjon som børs (www.oslobors.no). Oslo Axess (www.osloaxess.no) er i det alt vesentlige underlagt de samme regler som gjelder for Oslo Børs med hensyn til oppfølging, overvåkning og sanksjonering ved

overtredelse av det regelverket som gjelder for handel på regulert marked. Handel i norske aksjer kan også skje på regulerte markeder i utlandet, hvor flere norske selskaper er notert.

Handel i aksjer som ikke er notert på et regulert marked skjer i det såkalte OTC-markedet. I dette markedet foregår handel i stor grad basert på informasjon om priser og interesser som meglerforetakene oppgir til hverandre. Den mest benyttede metode er at meglerforetaket legger inn kjøps eller salgsinteresser i et handelstøttesystem som drives av Fondsmeglerens informasjonstjeneste AS. OTC-listen deles inn i en A-liste og en B-liste. Det er kun selskap som er registrert på A-listen som er pålagt å viderebringe kursrelevant informasjon av vesentlig betydning til markedet. For mer informasjon om OTC-listen, se www.nfmf.no. Dersom en aksje verken er notert på et regulert marked eller i et handelstøttesystem vil omsetning normalt skje ved at meglerforetakene søker å bistå kunden ved å kontakte potensielle kunder som kan være interessert å gå inn som motpart. Investering i denne type aksjer er forbundet med vesentlig likviditetsrisiko.

Handel på et regulert marked eller i andre handelssystem utgjør **annenhåndsmarkedet** for aksjer, egenkapitalbevis og obligasjoner som et selskap allerede har utstedt. I tillegg fungerer OTC-listen som et annenhåndsmarked for aksjer. Dersom annenhåndsmarkedet fungerer bra, dvs. det er lett å finne kjøpere og selgere og det fortløpende noteres tilbudspriser fra kjøpere og selgere, samt sluttkurser på utførte handler, har selskapene en fordel ved at det blir lettere å utstede nye aksjer og dermed skaffe mer kapital til selskapets virksomhet. **Førstehåndsmarkedet**, eller primærmarkedet, kalles det markedet der handel/tegning av nyemmiterte aksjer, egenkapitalbevis og obligasjoner skjer.

Aksjer registrert på et regulert marked eller i et annet handelssystem inndeles normalt i ulike lister avhengig av selskapets markedsverdi eller selskapets likviditet. Disse listene publiseres gjerne på handelssystemets hjemmeside, i aviser og gjennom andre media. Selskapene som er notert på Oslo Børs er inndelt i fire ulike segmenter avhengig av selskapets likviditet; henholdsvis **Utvalg OBX**, **OB Match**, **OB Standard** og **OB Nye**. Ulike aksjer kan i løpet av dagen eller over lengre perioder vise ulik stabilitet i kursene (volatilitet) dvs. hyppighet og størrelse på kursendringene. Aksjer på lister med høy likviditet anses normalt og kunne innebære lavere risiko enn aksjer notert på lister med lavere likviditet.

3.1.4 Ulike aksjeklasser

Aksjer kan finnes i ulike **klasser**, vanligvis A- og B-aksjer, som normalt har betydning for utøvelse av stemmerett på selskapets generalforsamling. Det er bare et fåtall av de norske børsnoterte selskapene som har ulike aksjeklasser. A-aksjer gir normalt en stemme, mens B-aksjer normalt

gir begrenset eller ingen stemmerett. Forskjellene i stemmerett kan for eksempel skyldes at man ved eierspredning vil verne om de opprinnelige grunnleggerne og eiernes innflytelse over selskapet ved å gi dem en sterkere stemmerett.

3.1.5 Pålydende, split og spleis av aksjer

En aksjes **pålydende** er den verdi som hver aksje representerer av selskapets aksjekapital. Summen av alle aksjer i et selskap multiplisert med pålydende på hver aksje utgjør selskapets aksjekapital. Iblant vil selskapet endre pålydende, f.eks. fordi markedsprisen på aksjen har steget betydelig. Ved å dele opp hver aksje på to eller flere aksjer, en såkalt **split**, reduseres pålydende og samtidig reduseres kursen på aksjene. Aksjeeieren har derimot sin kapital uendret etter en split, men den er fordelt på flere aksjer som har et lavere pålydende og en lavere kurs.

Omvendt kan en **spleis** (omvendt split) utføres for eksempel dersom kursen faller betydelig. Da slås to eller flere aksjer sammen til en aksje. Aksjeeieren har dog samme kapital etter en spleis, men fordelt på færre aksjer som har et høyere pålydende og en høyere kurs.

3.1.6 Børsintroduksjon, privatisering og oppkjøp

Børsintroduksjon innebærer at aksjer i et aksjeselskap blir notert på et regulert marked (herunder børs). Allmennheten kan bli tilbudt å **tegne** (kjøpe) aksjer i selskapet i denne forbindelse. Oftest dreier det seg om et eksisterende selskap, som ikke tidligere har vært børsnotert, der eierne har besluttet å øke antall aksjonærer samt lette handelen i selskapets aksjer. Om et statlig eid selskap introduseres på en børs kalles det for **privatisering** eller delprivatisering avhengig av hvor stor eierandel i selskapet staten tilbyr å selge til allmennheten.

Oppkjøp foregår som regel på den måten at en eller flere investorer tilbyr aksjonærene i et selskap å selge sine aksjer på visse vilkår. Hvis kjøperen får 90 % eller mer av aksjekapitalen og stemmene i selskapet, kan kjøperen begjære **tvangsinnløsning** av de gjenstående aksjene fra de eierne som ikke har akseptert oppkjøpstilbudet.

3.1.7 Emisjoner

Dersom et aksjeselskap vil utvide virksomheten, kreves ofte ytterligere kapital. Dette skaffer selskapet seg ved å utstede nye aksjer gjennom en **emisjon**. Som oftest får de gamle eierne **tegningsretter** som gir forkjøpsrett til å tegne aksjer i emisjonen. Antall aksjer som kan tegnes settes da i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Tegneren må betale en pris (emisjonskurs) for de nyutstedte aksjene som ofte kan være lavere enn markedskursen. Straks etter at tegningsrettighetene – som normalt har en viss markedsverdi – blir skilt ut fra aksjene, synker vanligvis kursen på aksjene.

De aksjeeiere, som har tegningsretter men som ikke tegner, kan under tegningstiden (som ofte pågår noen uker) selge sine tegningsrettigheter på den markedsplassen der aksjene er notert. Etter utløpet av tegningstiden og tildelingen forfaller tegningsrettighetene og blir dermed ubrukelige og verdiløse.

Hvis overkursfondet i et aksjeselskap har økt mye i verdi, kan selskapet overføre en del av verdiene til aksjeeierne gjennom en såkalt **fondsemisjon**. Ved en fondsemisjon tas det hensyn til antall aksjer som hver aksjeeier allerede har. Antall nye aksjer som tilbys aksjonærene gjennom fondsemisjonen settes i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Gjennom fondsemisjonen får aksjeeieren flere aksjer, men eierens andel av selskapets aksjekapital forblir uendret. Kursen på aksjene synker ved en fondsemisjon, men gjennom økningen av antall aksjer beholder aksjeeieren en uendret markedsverdi på sin investerte kapital.

Aksjeselskap kan også gjennomføre en såkalt **rettet emisjon** som gjennomføres som en emisjon, men bare rettet mot en begrenset gruppe investorer. Ved en rettet emisjon skjer en såkalt **utvanning** av eksisterende aksjeeieres andel av antall stemmer og aksjekapital i selskapet, men antall eide aksjer påvirkes ikke og markedsverdien på den investerte kapital påvirkes normalt heller ikke.

3.2 Generelt om aksjerelaterte instrumenter

Nær knyttet til aksjer er egenkapitalbevis, konvertible obligasjoner, aksjeindeksobligasjoner/indeksobligasjoner, warrants, aksjeopsjoner og aksjeindeksopsjoner, og depotbevis. Handel med disse instrumentene skjer normalt på et regulert marked (herunder børs), men OTC-handel forekommer også for denne type finansielle instrumenter.

3.2.1 Egenkapitalbevis

Egenkapitalbevis har klare likhetstrekk med aksjer. Forskjellen knytter seg først og fremst til eierrett til selskapsformuen og innflytelse i utstederens organer. Det er også satt visse restriksjoner på utbyttetildelingen. De børsnoterte egenkapitalbevis i Norge er utstedt av sparebanker.

Mer informasjon om egenkapitalbevis finnes på www.egenkapitalbevis.no

3.2.2 Konvertible obligasjoner

Konvertible obligasjoner er rentebærende verdipapirer som innen en viss tidsperiode kan byttes i aksjer. Avkastningen på de konvertible obligasjonene, dvs. renten, er normalt høyere enn utbytte på utbytte-aksjene. Kursen på de konvertible obligasjonene følger normalt aksjekursen og uttrykkes i prosent av pålydende på den konvertible obligasjonen.

3.2.3 Aksjeindeksobligasjoner/ Indeksobligasjoner

Aksjeindeksobligasjoner/Indeksobligasjoner er obligasjoner, der avkastningen vanligvis er avhengig av utviklingen i en aksjeindeks. Hvis indeksen utvikler seg positivt, følger også avkastningen etter. Ved en negativ indeksutvikling kan avkastningen utebli. Obligasjonen etterbetales alltid med sitt nominelle beløp på forfallsdagen og har således en begrenset tapsrisiko sammenlignet med aksjer og fondsandeler. Risikoen med en plassering i en aksjeindeksobligasjon kan bortsett fra en eventuell overkurs, defineres som den alternative renteinntekten, dvs den rente investeringen kunne ha fått hvis beløpet hadde blitt investert på en annen måte.

3.2.4 Warrants

Handel forekommer også med visse kjøps- og salgsoptions med lengre løpetid enn de standardiserte kjøpsopsjoner, vanligvis kalt **warrants**. Warrants kan utnyttes for å kjøpe underliggende aksjer eller gi kontantoppgjør dersom gevinst er oppnådd som følge av at kursen på den underliggende aksje er høyere enn den avtalte fremtidige kjøpskursen/innløsningskursen.

3.2.5 Aksjeopsjoner og aksjeindeksopsjoner

Det finnes ulike slags **aksjeopsjoner**. Ervervede (kjøpte) kjøpsopsjoner (call options) gir eieren rett til innen en viss tidsperiode å kjøpe allerede utstedte aksjer til en forhåndsbestemt pris. Ervervede (kjøpte) salgsoptions (put options) gir innehaveren rett til å selge aksjer innenfor en viss tidsperiode til en forhåndsbestemt pris. Mot hver **ervervet** opsjon tilsvarer en **utstedt** (solgt) opsjon. Risikoen for den som erverver en opsjon er at den reduseres i verdi eller forfaller verdiløs på forfallsdagen. Utstederen av en opsjon løper en risiko som, om man ikke tar spesielle forholdsregler, kan være ubegrenset stor.

Indeksopsjoner gir gevinst eller tap knyttet til utviklingen av den underliggende indeks. Kursen på opsjoner (premie/pris) følger normalt utviklingen i kursen på tilsvarende underliggende aksjer eller indeks.

3.2.6 Depotbevis

Depotbevis er et bevis på at aksjer er oppbevart i et depot og gir eieren samme rettigheter som å eie selve aksjen. Depotbevis omsettes som aksjer, og prisutviklingen følger normalt prisutviklingen på det regulerte markedet i utlandet, hvor aksjen omsettes.

4. Rentebærende finansielle instrumenter (obligasjoner)

4.1 Generelt om rentebærende finansielle instrumenter (obligasjoner)

Et rentebærende finansielt instrument er en **fordringsrett** på utsteder av et lån. Avkastningen

gis normalt i form av **rente (kupong)**. Det finnes ulike former for rentebærende instrumenter avhengig av hvem som er utsteder, den sikkerhet som utsteder har stilt for lånet, løpetiden fram til forfallsdato og formen for utbetaling av renten.

Renten (kupongen) utbetales vanligvis enten som fast eller flytende rente. På et fastrente lån settes ("fixes") renten normalt for 1 år av gangen. For lån med flytende rente settes ("fixes") renten normalt 4 ganger per år for 3 måneder av gangen basert på NIBOR-renten. På visse lån utbetales det ingen rente, men kun pålydende ved lånets forfallsdag (nullkuponger). Kjøp av nullkupong papirer skjer til en betydelig underkurs som gjør at effektiv rente er lik papirer med løpende kupongrente. Eksempelvis er all gjeld som staten utsteder i Statskasseveksler (Statssertifikater) nullkuponger.

Risikoen på et rentebærende instrument består dels av den kursendring som kan inntreffe under løpetiden fordi markedrenten forandres og dels av risiko for at utsteder ikke klarer å tilbakebetale lånet. Lån der fullgod sikkerhet for tilbakebetaling er stilt, er således mindre risikofylte enn lån uten sikkerhet. Helt generelt kan man si at risikoen for tap på rentebærende instrumenter anses å være lavere enn for aksjer.

Markedsrenten bestemmes hver dag, både på instrumenter med kort løpetid (mindre enn ett år) f.eks. **sertifikater** og på instrument med lengre løpetider f.eks. **obligasjoner**. Dette skjer i penge- og obligasjonsmarkedet. Markedsrentene påvirkes av analyser og vurderinger som Norge Bank og andre større institusjonelle markedsaktører gjør med hensyn til hvordan utviklingen av økonomiske faktorer som inflasjon, konjunktur, renteutviklingen i Norge og i andre land kommer til å utvikle seg på kort og lang sikt. Norge Bank foretar også operasjoner i penge- og valutamarkedet med formål å styre utviklingen av markedrenten slik at inflasjonen ikke stiger over eller synker under et visst fastsatt mål.

Dersom markedrenten går opp, vil kursen på allerede utstedte rentebærende finansielle instrumenter falle forutsatt at de har en fast rente, ettersom nye lån utstedes med en rentesats som følger aktuell markedsrente og dermed gir høyere rente enn hva de allerede utstedte instrumentet gjør. Omvendt vil kursen på allerede utstedte instrumenter stige når markedrenten går ned.

Lån utstedt av stat, fylkeskommune og kommune (eller garantert av slike organisasjoner) anses for å være tilnærmet risikofrie med hensyn til innfrielse til den forhåndsbestemte verdien på forfallsdato.

4.2 Handel med rentebærende finansielle instrumenter (obligasjoner)

En rekke obligasjoner er børsnoterte og således skjer handel med disse finansielle instrumenter i likhet med børsnoterte aksjer på et regulert

marked. I tillegg tilbyr Oslo Børs en alternativ markeds plass for handel i obligasjoner og sertifikater - **Alternative Bond Market (ABM)**. ABM er en egen markeds plass som ikke er regulert av eller underlagt konsesjon iht børsloven, men som administreres og organiseres av Oslo Børs.

Handel med obligasjoner skjer normalt på andre måter enn for aksjer. I praksis anses rente- og valuta-markedet som **kvoteringsmarked** eller **prisdrevet marked**, i motsetning til aksjemarkedet som er et ordredrevet marked.

Ved handel i standardiserte opsjoner, obligasjoner, valuta- og rentederivater stiller foretaket normalt priser som markedet gjør og offentliggjør kjøps- og salgskurser ut fra egne vurderinger av markedsforholdene. Markedet vil som regel være veldig transparent, da prisene offentliggjøres på foretakets webside eller hos en informasjonsdistributør. Kundene kan således sammenligne priser mellom de ulike foretak. Disse prisene vil enten være indikative eller bindende for et bestemt volum per transaksjon. Dersom prisene er indikative vil foretaket gi kunden en bindende pris ved henvendelser til foretaket. Ved henvendelse til foretaket står kunden fritt til å akseptere eller avvise tilbudet. Dersom kunden aksepterer prisen vil foretaket bli motpart i transaksjonen.

5. Derivatinstrumenter

Derivatinstrumenter, slik som opsjoner, terminer med videre, er utstedt med ulike former for underliggende aktiva, for eksempel aksjer, obligasjoner, råvarer og valutaer.

En særskilt risiko som man skal være oppmerksom på ved investeringer i derivatinstrumenter er at instrumentet er satt sammen på en måte som gjør at prisutviklingen på det underliggende aktiva påvirker kursen eller prisen på derivatinstrumentet, den såkalte "**gearingeffekten**". Dette prisgjennomslaget er ofte kraftigere i forhold til innsatsen enn hva verdiforandringen er på det underliggende aktiva. Prisdregningen kalles derfor gearing-effekt (hevestangeffekt) og kan føre til **større gevinst** på investert kapital enn om plasseringen hadde blitt gjort direkte i det underliggende aktiva. På den annen side kan gearingeffekten medføre **større tap** på derivatinstrumentet sammenlignet med verdiforandringen på det underliggende aktiva, dersom prisutviklingen på det underliggende aktiva blir annerledes enn forventet. Gearing-effekten, dvs muligheten til gevinst eller risikoen for tap, varierer avhengig av derivatinstrumentets konstruksjon og anvendelsesområde. Store krav stilles derfor til overvåkingen av prisutviklingen på derivatinstrumentet og på det underliggende aktiva. Kunden bør i egen interesse være beredt på å handle raskt, ofte i løpet av dagen, dersom plasseringen i derivatinstrumentet utvikler seg i uheldig retning.

For ytterligere informasjon om derivatinstrumenter, se "INFORMASJON TIL KUNDER OM EGENSKAPER OG SÆRSKILT RISIKO KNYTTET TIL HANDEL MED OPSJONER, TERMINER OG ANDRE DERIVATINSTRUMENTER".

6. Verdipapirfond

Et verdipapirfond er en "portefølje" av ulike finansielle instrumenter, eksempelvis i aksjer og/eller obligasjoner. Fondet eies av alle som sparer i fondet, **andelseierne**, og forvaltes av et **forvaltnings-selskap**. Det finnes ulike slags verdipapirfond med ulike investeringsstrategi og risikoprofil.

Nedenfor følger en kort beskrivelse av de mest vanlige verdipapirfond:

Aksjefond - et verdipapirfond som normalt skal investere minst 80 prosent av fondets forvaltningskapital i aksjer (eller andre egenkapitalinstrumenter) og som normalt ikke skal investere i rentebærende papirer.

Kombinasjonsfond - et verdipapirfond som ikke defineres som et rent aksjefond eller rentefond. Et kombinasjonsfond kan ha en tilnærmet fast overvekt av aksjer eller rentepapirer, men andelen av ulike papirer kan også endres i løpet av fondets levetid.

Rentefond - et verdipapirfond som skal plassere midler i andre verdipapirer enn aksjer. Rentefondene deles inn i obligasjonsfond og pengemarkedsfond.

Indeksfond - et verdipapirfond som forvaltes relativt passivt i forhold til fondets referanseindeks.

Fond-i-fond - et verdipapirfond som investerer sine midler i ett (eller eventuelt flere) underliggende verdipapirfond.

Spesialfond - omfatter fond som ofte kalles hedgefond. Spesialfond forvaltes på en mer fleksibel måte enn alminnelige verdipapirfond. Spesialfond kan være fond med svært ulikt risiko- og beskyttelsesnivå. Dette kan innebære høy risikotaking. Spesialfond/hedgefond benytter gjerne investeringsteknikker som utstrakt bruk av derivater, shortsalg, lånefinansiering av investeringene og åpne valutaposisjoner. Andeler i spesialfond kan kun tilbys profesjonelle kunder. Dette innebærer at spesialfond verken kan markedsføres eller selges overfor ikke-profesjonelle kunder, og at dette gjelder uavhengig av om initiativet kommer fra kunden eller foretaket. Spesialfond er under tilsyn av Finanstilsynet. Utenlandske hedgefond kan etter tillatelse av Finanstilsynet markedsføres i Norge overfor profesjonelle kunder.

Generelt om fond

Andelseierne får det antall andeler i fondet som tilsvarer andelen av den investerte kapital i forhold til fondets totale kapital.

Andelene kan kjøpes og løses inn (selges) hos forvaltningsselskapet. Andelenes aktuelle verdi beregnes daglig av forvaltningsselskapet og baseres på kursutviklingen av de finansielle instrumenter som fondet har investert i. Det finns også andeler i fond som kan omsettes på et regulert marked (**Exchange Traded Funds** – "ETF"), se punkt 7 under.

En av ideene med et aksjefond er å plassere i flere ulike aksjer og andre finansielle instrumenter. Dette medfører at risikoen for andelseierne reduseres i forhold til risikoen for de aksjeeierne som plasserer bare i en eller i ett fåtall aksjer. Andelseierne slipper å velge ut, kjøpe og selge samt overvåke aksjene og drive annet forvaltningsarbeid rundt dette.

For mer informasjon om verdipapirfond, se www.vff.no

7. EXCHANGE TRADED PRODUCTS (ETP)

ETP (Exchange Traded Products) er en fellesbetegnelse for ETF (Exchange Traded Funds) og ETN (Exchange Traded Notes). Disse produktene handles gjennom ulike handelssystem som for eksempel Oslo Børs. Produktene gjør det mulig å få eksponering mot aksjer, indekser, valutaer, råvarer, eller liknende. Noen av produktene er bygd opp med et gearing-element. Eksponeringen kan enten være mot et fallende marked (short) eller et stigende marked (long). Det vil kunne være store variasjoner i hvordan disse produktene er strukturert, så det kreves at investor setter seg godt inn i produktet som velges.

En ETN utstedes normalt av en finansinstitusjon (bank/meglerhus) og omsettes i annenhåndsmarkedet på lik linje med en aksje. Ved denne typen produkter påtar man seg normalt en **kredittrisiko** mot utsteder. Kredittrisiko er risikoen for sviktende betalingsevne hos utsteder eller en motpart. Det innebærer at dersom utsteder ikke klarer å innfri sine forpliktelser, kan verdipapirene bli verdiløse.

En ETF er fondsandeler utstedt av et verdipapirfond. Dette innebærer at investor gjennom sitt eierskap i fondsandelene har direkte eierskap til underliggende aktiva, og på den måten ikke har noen kredittrisiko mot utsteder.

Flere av ETPene inneholder derivatelementer og/eller har innebygget gearing som kan gi produktet en høy **markedsrisiko**. Dette betyr at kursene på disse vil kunne svinge mer enn underliggende aktiva og at produktene normalt har en større risiko for tap enn en investering direkte i underliggende; for eksempel i aksjer. I tillegg rebalanseres de gearede produktene daglig. Dette betyr at avkastningen over lengre perioder vil avvike fra markedsutviklingen hensyntatt gearingfaktoren. Avkastningen kan bli negativ selv om underliggende har samme verdi ved kjøps- og salgstidspunktet. Disse egenskapene

gjør at de gearede produktene er mindre egnet som langsiktige investeringsalternativer.

Det faktum at underliggende ofte er omsatt i andre markeder og notert i annen valuta enn NOK gjør også at man må være oppmerksomme på en eventuell **valutarisiko**. Dette kan innebære at selv om underliggende utvikling skulle tilsi at verdipapiret skulle gi positiv avkastning, kan avkastningen reduseres, falle bort, eller bli negativ som følge av valutakursutviklingen.

ETP har normalt en eller flere likviditetsgarantister (market makere) som har forpliktet seg til å stille kjøps- og salgskurser i verdipapiret. I visse perioder kan det likevel være vanskelig å utføre handel i den aktuelle ETP. Dette kan for eksempel være ved liten **likviditet** eller dersom handelen på den aktuelle markeds plass er stengt.

8. Shorthandel

"Shorthandel" betyr å selge finansielle instrumenter som man ikke eier (ved å låne aksjer av verdipapirforetaket eller på annen måte). Samtidig binder lånetaker seg til å gi långiveren tilbake instrumenter av samme slag på et senere avtalt tidspunkt. Shorthandel blir gjerne benyttet som investeringsstrategi når det forventes at aksjen skal gå ned i verdi. På salgstidspunktet regner låntakeren med å kunne kjøpe de lånte instrumentene på markedet til en lavere pris på tidspunktet for tilbakegivelsen enn den prisen disse instrumentene ble solgt for. Skulle prisen i stedet gå opp, oppstår det et tap, som ved en kraftig prisforhøyelse kan bli vesentlig.

9. Lånefinansiert handel

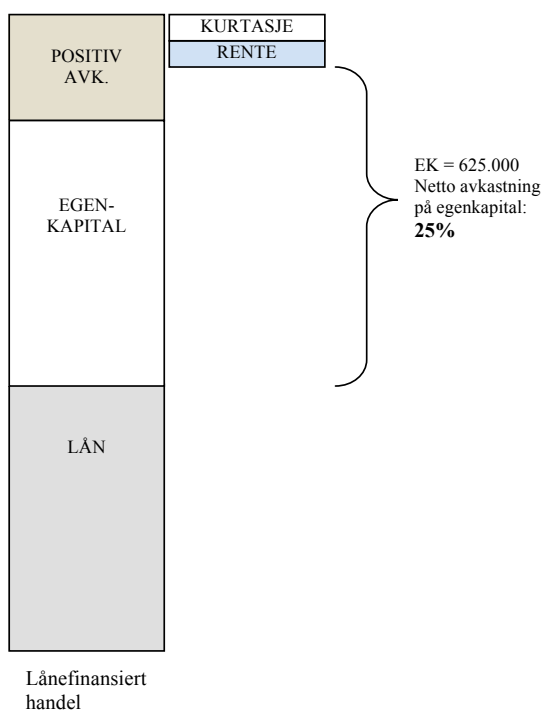
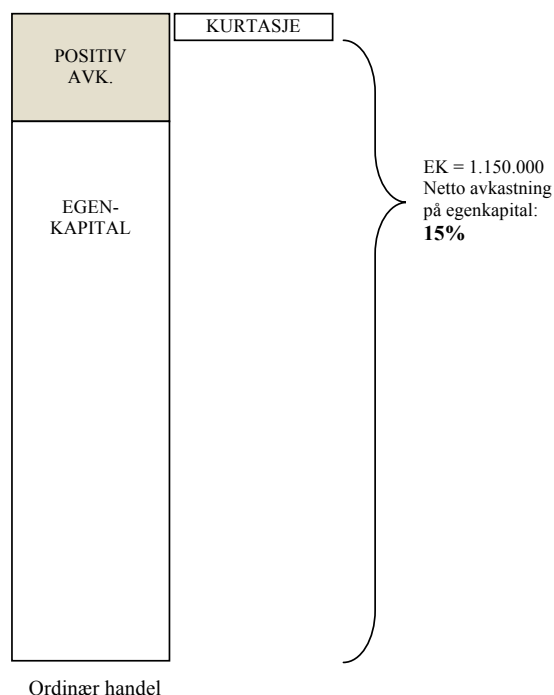
Finansielle instrumenter kan i mange tilfeller kjøpes for delvis lånt kapital. Da både egen innskutt kapital samt den lånte kapitalen påvirker avkastningen kan kunden gjennom lånefinansieringen få en større gevinst om investeringen utvikles positivt sammen-lignet med en investering som kun er gjort med egen innskutt kapital. Gjelden som er knyttet til den lånte kapitalen påvirkes ikke av om kursene på de kjøpte instrumentene endres i positiv eller negativ retning, hvilket er en fordel ved en positiv kursutvikling. Derimot hvis kursen på de kjøpte instrumentene utvikles i negativ retning medfører dette en lignende ulempe ettersom gjelden forblir uendret. Ved et kursfall kan derfor den egne innskutte kapitalen helt eller delvis gå tapt samtidig som gjelden må betales helt eller delvis gjennom salgsinntektene fra de finansielle instrumentene som har falt i verdi. Gjelden må også betales selv om salgsinntektene ikke dekker hele gjelden.

Risikoen ved lånefinansierte aksjekjøp øker med graden av lånefinansiering. For eksempel vil en portefølje med 80 % lånefinansiering tape hele

egenkapitalen ved et kursfall på 20 %. Dersom porteføljen er 60 % lånefinansiert vil egenkapitalen være tapt ved et kursfall på 40 %. Avkastningen på en lånefinansiert portefølje vil være lavere enn avkastningen på en like stor portefølje som er finansiert med egenkapital på grunn av rentene som betales for lånefinansieringen.

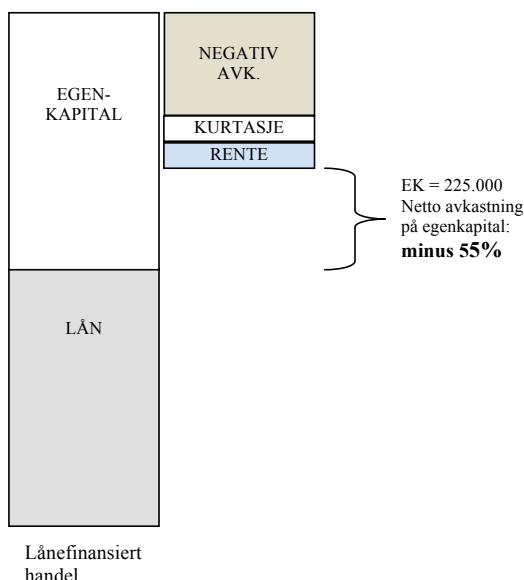
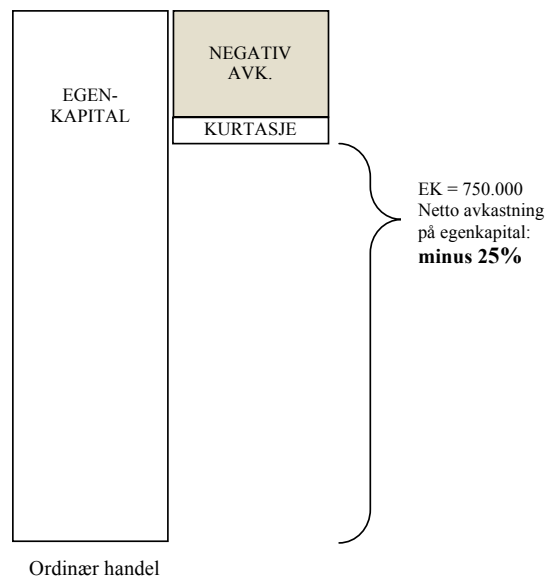
Illustrativt eksempel på positiv avkastning ved delvis lånefinansiering er gjengitt under. Forutsetninger:

- 20% positiv avkastning
- NOK 1.000.000 plassert i markedet
- 5% kurtasje (20 transaksjoner á 0,25% kurtasje)
- 5% rentekostnad
- 50% lånefinansiering

Illustrativt eksempel på negativ avkastning ved delvis lånefinansiering er gjengitt under. Forutsetninger:

- Som over, men 20% negativ avkastning

10. Handelshyppighet og kostnader

Jo hyppigere handel, jo høyere vil kurtasjekostnadene bli, da det normalt påløper kostnader ved hver enkelt handel (kjøp eller salg). Dersom kurtasjekostnadene over tid er større enn avkastningen, vil dette gi et tap for kunden. Det presiseres at det også påløper kurtasjekostnader for lånefinansiert handel.

Ved handel med verdipapirer påløper det kurtasjekostnader som normalt øker proporsjonalt med størrelsen på handelen som gjøres. Selger kunden for eksempel aksjer til en verdi av NOK 50 000 og kurtasjesatsen eksempelvis er 0,2% , koster salget NOK 100. Selges det derimot aksjer for 500 000, vil kurtasjekostnaden bli NOK 1000. Det opereres også med minimums kurtasjesatser, slik at salg eller kjøp av verdipapirer for et mindre beløp kan bli prosentvis dyrere enn ved salg/kjøp for et større beløp.

Informasjon til kunder om egenskaper og særskilt risiko knyttet til handel med opsjoner, terminer og andre derivatinstrumenter

(Standard utarbeidet av Verdipapirforetakenes forbund)

Sist oppdatert 12. mars 2012

Informasjon til kunder om egenskaper og særskilt risiko knyttet til handel med opsjoner, terminer og andre derivatinstrumenter.

Kunden skal være kjent med at:

- all handel skjer på kundens egen risiko
- man må sette seg nøye inn i de vilkår som gjelder for handel med derivatinstrumenter
- vilkårene for handel med derivatinstrumenter endres ofte og må overvåkes fortløpende
- sluttseddel skal kontrolleres og eventuelle feil skal reklameres umiddelbart
- man fortløpende må overvåke verdiendringer på inntøystående samt posisjoner i de finansielle instrumentene
- man selv må foreta handlinger som kreves for å unngå risiko for tap på egne posisjoner, eksempelvis stille ytterligere sikkerhet eller avslutte sine plasseringer i derivatkontrakter

1. Generelt om risiko knyttet til handel med derivatinstrumenter

Handel med derivatinstrumenter er forbundet med særskilt risiko, som vil bli nærmere beskrevet. Kunden har selv ansvaret for risiko og må sette seg nøye inn i de vilkår, i form av alminnelige vilkår, prospekt eller liknende, som gjelder for handel med slike instrumenter og om instrumentenes egenskaper samt den særskilte risiko som er knyttet til disse instrumentene. Kunden må også fortløpende overvåke sine plasseringer (posisjoner) i slike instrumenter. Informasjon for overvåkning kan fåes i kurslister oppgitt i massemedia og fra kundens verdipapirforetak.

Enkelte derivathandler vil kunne medføre at kunden må stille særskilt sikkerhet (**marginkrav**), eksempelvis på salg av opsjoner uten å eie underliggende aksje eller tilsvarende opsjoner, kjøp og salg av terminer (futures og forwards) og swap-avtaler. Marginkravet vil imidlertid variere avhengig av bl.a. det underliggende verdipapir, type instrument, instrumentets løpetid og volatilitet. Marginkravet kan også variere betydelig fra dag til dag. Kunden bør av egen interesse være klar til straks å foreta handlinger, for eksempel å stille ytterligere sikkerhet (for å oppfylle et eventuelt marginkrav) eller å avslutte sine plasseringer i derivatkontrakter (stenge sine posisjoner) gjennom kjøp eller salg av (motvirkende) kontrakter, dersom det skulle vise seg nødvendig.

For ytterligere informasjon om handel med finansielle instrumenter, se INFORMASJON OM EGENSKAPER OG RISIKO KNYTTET TIL HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER (AKSJER, AKSJERELATERTE INSTRUMENTER, OBLIGASJONER OG VERDIPAPIRFOND).

2. Bruk av derivatinstrumenter

Derivatinstrumenter er en form for avtale (kontrakt), der selve avtalen er gjenstand for handel på kapitalmarkedet for finansielle instrumenter. Derivatinstrumentet er knyttet til et underliggende aktiva eller til en underliggende verdi. Dette aktiva eller denne verdien (i fortsettelsen bare kalt aktiva) kan utgjøres av et annet finansielt instrument, et annet aktiva med økonomisk verdi (for eksempel valuta eller råvarer) eller en form for verdibarometer (f. eks en indeks). Derivatinstrumenter kan brukes for å beskytte seg mot en forventet ufordelaktig prisutvikling på det underliggende aktiva. De kan også brukes for å oppnå gevinst eller avkastning med en mindre kapitalinnsats enn hva som kreves for å gjøre en tilsvarende handel direkte i det underliggende aktiva. Derivatinstrumenter kan også brukes av andre grunner. Bruken av derivatinstrumenter bygger på en viss forventning om hvordan prisen på det underliggende aktiva kommer til å utvikle seg over en viss tidsperiode. Før handelen med derivatinstrumenter starter, er det viktig at kunden er klar over formålet og hvilken prisutvikling på det underliggende aktiva som kan forventes, og på dette grunnlag velger riktig derivatinstrument eller kombinasjon av slike instrumenter.

3. Ulike typer derivatinstrumenter

Hovedtypene av derivatinstrumenter er opsjoner, terminer og swap-avtaler.

For Exchange Traded Products (ETP), se punkt 7 i INFORMASJON OM EGENSKAPER OG RISIKO KNYTTET TIL HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER (AKSJER, AKSJERELATERTE INSTRUMENTER, OBLIGASJONER OG VERDIPAPIRFOND).

3.1 Opsjon

En **opsjon** er en avtale som innebærer at den ene parten (utstederen av en opsjonskontrakt) forplikter seg til å kjøpe eller selge det underliggende aktiva til den andre parten (innehaveren av kontrakten) til en forhåndsavtalt pris (exercise price). Tidspunktet for når man kan utøve rettigheten kan avhenge av hvilken type opsjon det dreier seg om. Ved en **amerikansk opsjon** kan rettigheten utøves under hele løpetiden. Ved en **europaisk opsjon** kan rettigheten bare utøves på bortfallsdagen. Innehaveren betaler en premie til utstederen og får rett til å utøve rettigheten i kontrakten, men har ingen plikt til å gjøre det. Utstederen er derimot pliktig til å innfri kontrakten hvis innehaveren krever det. Kursen på opsjonen følger normalt prisen på den underliggende aktiva. Risikoen for den som erverver en opsjon er at den reduseres i verdi eller blir verdiløs på bortfallsdagen. Utstederen av en opsjon løper en risiko som, om ikke spesielle forholdsregler tas, kan være ubegrenset stor.

3.1.1 Kjøpsopsjoner

Ved å **kjøre** en kjøpsopsjon får man en **rett** til å kjøpe underliggende aktiva på et fremtidig tidspunkt til en forhåndsbestemt pris. Når man kjøper en kjøpsopsjon, betaler man en opsjonspremie samt kostnader i forbindelse med omsetning og administrasjon av opsjonsavtalen.

Det maksimale man som innehaver av en kjøpsopsjon kan tape er begrenset til opsjonspremien og de betalte kostnader. Maksimalt tap oppstår når kursen på det underliggende finansielle instrument forblir lavere eller lik strikekurs.

Gevinstpotensialet er i teorien ubegrenset. Gevinsten er verdien av de underliggende finansielle instrumenter på innløsningsstidspunktet fratrasket strikekurs og opsjonspremien inklusive kostnader.

Ved å **utstede/selge** en kjøpsopsjon får man en **plikt** til å selge (dersom innehaver krever og kjøpe) de underliggende aktiva på et fremtidig tidspunkt til en forhåndsbestemt pris. Når man selger en kjøpsopsjon, mottar man en opsjonspremie fratrasket kostnader i forbindelse med omsetning og administrasjon av opsjonsavtalen.

Gevinstpotensialet ved en utstedelse er begrenset til netto opsjonspremie. Dersom strikekurs forblir høyere eller lik markedskursen på det underliggende finansielle instrumentet, får man beholde opsjonspremien uten at innehaver normalt krever å få kjøpe verdipapirene.

Dersom man har sikret seg ved å eie de underliggende finansielle instrumenter, oppstår intet tap ved kursstigning, men man går glipp av verdistigningen ut over opsjonspremien. Ved kursfall oppstår tap når kursen på det underliggende verdipapir synker under kostprisen for verdipapiret fratrasket den mottatte opsjonspremien.

Dersom man ikke har sikret seg ved å eie de underliggende finansielle instrumenter, har man et ubegrenset tapspotensial ved kursstigning. Dersom innehaveren krever opsjonen innløst må utsteder kjøpe de finansielle instrumentene i markedet til markedspris. Tapet beregnes som markedsverdien av de underliggende finansielle instrumenter minus strikekurs og opsjonspremie.

3.1.2 Salgsopsjoner

Ved å **kjøre** en salgsopsjon får man en **rett** til å selge underliggende aktiva på et fremtidig tidspunkt til en forhåndsbestemt pris. Når man kjøper en salgsopsjon, betaler man en opsjonspremie samt kostnader i forbindelse med omsetning og administrasjon av opsjonsavtalen.

Det maksimale man som Innehaver av en Salgsopsjon kan tape er begrenset til opsjonspremien og de betalte kostnader. Maksimalt tap oppstår

når kursen på det underliggende finansielle instrument forblir høyere eller lik strikekurs.

Gevinstpotensialet er begrenset til strikekursen fratrasket opsjonspremien inklusive kostnader. Gevinsten er strikekursen fratrasket verdien av det underliggende finansielle instrument på innløsningsstidspunktet og opsjonspremien inklusive kostnader.

Ved å **utstede/selge** en salgsopsjon får man en **plikt** til å kjøpe (dersom innehaver krever å selge) de underliggende aktiva på et fremtidig tidspunkt til en forhåndsbestemt pris. Når man selger en salgsopsjon, mottar man en opsjonspremie fratrasket kostnader i forbindelse med omsetning og administrasjon av opsjonsavtalen.

Gevinstpotensialet ved en utstedelse er begrenset til netto opsjonspremie. Dersom strikekurs forblir lavere eller lik kursen på det underliggende finansielle instrumentet, får man beholde opsjonspremien uten at innehaver normalt krever å få selge verdipapirene.

Ved kursfall oppstår tap når verdien på de underliggende finansielle instrumenter er lavere enn strikekurs minus netto opsjonspremie. Tapet er begrenset til strikekurs minus netto opsjonspremie.

3.2 Termin

En **termin** innebærer at partene inngår en gjensidig bindende avtale om kjøp eller salg av det underliggende aktiva til en forhåndsavtalt pris og med levering eller annen fullbyrdelse av avtalen på et nærmere angitt tidspunkt.

Ved terminforretninger betales ingen opsjonspremie, men den avtalte terminkurs vil normalt bli fastsatt som spotkurs (dagens markedspris) på det underliggende finansielle instrumentet pluss rentekostnaden frem til terminens oppgjørsgdag. I tillegg må man betale kostnader i forbindelse med omsetning og administrasjon av terminkontrakten.

Ved terminhandel har **kjøperen** i sin helhet overtatt kursrisikoen på det underliggende finansielle instrumentet. Dersom kursen faller, oppstår et tap lik forskjellen mellom verdien på det underliggende finansielle instrumentet og terminkursen. Dersom kursen stiger, oppstår tilsvarende en gevinst lik forskjellen mellom verdien på det underliggende finansielle instrumentet og terminkursen. I tillegg har kjøperen en kredittrisiko på at selgeren leverer de avtalte finansielle instrumenter på oppgjørsgdagen.

En **selger som eier** de underliggende finansielle instrumenter har ingen risiko knyttet til kursutviklingen på det underliggende finansielle instrument, kun en kredittrisiko på at kjøperen kan gjøre opp det avtalte beløp på oppgjørsgdagen.

Dersom **selgeren ikke eier** de underliggende finansielle instrumenter, har han i prinsippet et ubegrenset tapspotensialet ved kursstigning. Tapet beregnes som verdien av de underliggende finansielle instrumenter minus avtalt terminkurs. Tilsvarende har selgeren ved kursfall et gevinstpotensialet som beregnes som terminkursen minus verdien av de underliggende finansielle instrumenter. Selgeren har også en kredittrisiko på at kjøperen kan gjøre opp det avtalte beløp på oppgjørsdagen.

3.3 Swap-avtale

En **swap-avtale** innebærer at partene blir enige om fortløpende å foreta innbetalinger til hverandre, for eksempel beregnet på en fast eller en flytende rente (rente-swap), eller på et visst tidspunkt bytte (swap) et aktivum med hverandre, for eksempel ulike slag av valutaer (valuta-swap).

4. Karakteristiske egenskaper ved derivatinstrumenter

Man kan beskrive handel med derivatinstrumenter som handel med eller flytting av risiko. Den som eksempelvis forventer en prisnedgang i markedet kan kjøpe salgsopsjoner som øker i verdi om markedet faller. For å redusere eller unngå risiko for kursnedgang betaler kjøperen en premie, dvs hva opsjonen koster. Handel med derivater kan i mange tilfeller ikke anbefales for de kunder med liten eller begrenset erfaring med handel i finansielle instrumenter, da slik handel ofte krever særskilt kunnskap. Det er viktig og være oppmerksomme på følgende karakteristiske egenskaper ved derivatinstrumenter for den som har til hensikt å handle med slike instrumenter.

Konstruksjonen av et derivatinstrument gjør at prisutviklingen på det underliggende aktiva får gjennomslag i kursen eller prisen på derivatinstrumentet. Dette prisgjennomslaget er ofte kraftigere i forhold til innsatsen enn hva verdiforandringen er på det underliggende aktiva. Prisdifferansen kalles derfor gearingeffekt (hevestangeffekt) og kan føre til større gevinst på innsatt kapital enn om plasseringen hadde blitt gjort direkte i det underliggende aktiva. På den annen side kan gearingeffekten medføre større tap på derivatinstrumentet sammenlignet med verdiforandringen på det underliggende aktiva, dersom prisutviklingen på det underliggende aktiva blir annerledes enn forventet. Gearingeffekten, dvs muligheten til gevinst eller risikoen for tap, varierer avhengig av derivatinstrumentets konstruksjon og anvendelsesområde. Store krav stilles derfor til overvåkingen av prisutviklingen på derivatinstrumentet og på det underliggende aktiva. Kunden bør i egen interesse være beredt på å handle raskt, ofte i løpet av dagen, dersom plasseringen i derivatinstrumentet utvikler seg i uheldig retning.

Den part som påtar seg en forpliktelse ved å utstede en opsjon eller inngå en terminavtale er fra starten nødt til å stille sikkerhet for sin posisjon. I takt

med at prisen på det underliggende aktiva går opp eller ned og dermed verdien på derivatinstrumentet øker eller reduserer, endres også kravet til sikkerhet. Ytterligere sikkerhet i form av en tilleggssikkerhet kan derfor måtte kreves. Gearingeffekten gjør seg således gjeldende også på sikkerhetskravet, som kan endre seg raskt og radikalt. Hvis ikke kunden stiller tilstrekkelig sikkerhet har clearingorganisasjonen eller verdipapirforetaket rett til, uten kundens samtykke, å avslutte plasseringen (stenge posisjonen) for å redusere tapet. En kunde bør således følge nøye med på prisutviklingen og sikkerhetskravet for å unngå en ufrivillig stengning av posisjonen.

Løpetiden for derivatinstrumenter kan variere fra meget kort tid til opp til flere år. Den relative prisendringen er ofte størst på instrumenter med kort (gjenværende) løpetid. Prisen på for eksempel en innehatt opsjon reduseres i alminnelighet raskere mot slutten av løpetiden ettersom tidsverdien avtar. Kunden bør derfor også nøye overvåke løpetiden på derivatinstrumentene.

5. Standardiserte og ikke-standardiserte derivatinstrumenter

Derivatinstrumenter handles standardiserte og ikke-standardiserte former.

5.1 Standardiserte derivatinstrumenter

Handel med **standardiserte** derivatinstrumenter skjer på regulerte markeder og følger avtaler og vilkår, som standardiseres av en børs eller en clearingorganisasjon. På det norske derivatmarkedet tilbyr for eksempel Oslo Børs handel med standardiserte opsjoner og terminer. Følgende regulerte marked i Norge tilbyr handel med standardiserte derivatinstrumenter:

Oslo Børs ASA* – handel med standardiserte opsjoner og terminer

NASDAQ OMX OSLO ASA – forestår handel i varederivater, herunder finansielle kraftkontrakter, samt handel i fraktderivater

Imarex ASA – handel og clearing av råvarederivater (frakt og olje)

Fish Pool ASA** – handel med laksekontrakter

* Alle handler på Oslo Børs cleares av VPS Clearing ASA.
** Alle handler på Fish Pool ASA cleares av NOS Clearing ASA.

Handel med utenlandske standardiserte derivatinstrumenter følger normalt de regler og vilkår i det land der børshandelen og clearingen er organisert. Det er viktig å merke seg at disse utenlandske reglene og vilkår ikke behøver å sammenfalle med de som gjelder i Norge.

5.2 Ikke-standardiserte derivatinstrumenter

En del verdipapirforetak tilbyr egne former for derivatinstrumenter, som ikke handles på regulerte markeder. Det er slike derivatinstrumenter som betegnes som ikke-standardiserte derivatinstrumenter (OTC-derivater). Den som ønsker å handle denne type derivatinstrumenter bør særskilt nøye sette seg inne i de avtaler og vilkår som regulerer handel av disse.

6. Clearing

Ved clearing av derivater trer clearinginstitusjoner inn som motpart mellom kjøper og selger av derivatkontrakter, og garanterer for oppgjør av kontrakten. Clearinginstitusjonen opptre som selger mot kjøper og som kjøper mot selger. I det standardiserte derivatmarkedet cleares gjerne derivatkontrakter av en clearinginstitusjon med konsesjon. I OTC-markedet er det gjerne verdipapirforetaket som har denne rollen.

7. Definisjoner

Opsjon. En avtale som gir den ene part (Innehaveren) i en gitt tidsperiode en rett, men ingen plikt til å kjøpe (Kjøpsopsjon) eller selge (Salgsopsjon) en avtalt mengde finansielle instrumenter til en på forhånd avtalt pris av/til den annen part (Utstederen).

Termin. En avtale hvor både kjøper og selger er bundet til at en avtalt mengde av finansielle instrumenter skal overdras fra selger til kjøper til en avtalt pris på en avtalt dato som ligger lenger inn i fremtiden enn den normale oppgjørsfrist for det underliggende finansielle instrument avtalen omfatter.

Opsjon med variabel strikekurs. Dette er i prinsippet en terminkontrakt, men hvor marginsikkerheten blir betalt i form av opsjonspremie. Kjøp av produktet inneholder i tillegg til kjøp av en amerikansk kjøpsopsjon også salg av en europeisk salgsopsjon med samme strike. Den europeiske salgsopsjonen bortfaller hvis kjøpsopsjonen innløses eller stenges. I tillegg inneholder produktet en opsjon for selgeren til, ved et nærmere bestemt kursfall på det underliggende finansielle instrument, å kunne kreve stengning av opsjonen mot samtidig utstedelse av en ny opsjon med lavere strike og tilsvarende høyere premie.

Indeksopsjon/Indekstermin. En avtale hvor den underliggende verdi ikke er et verdipapir, men en indeksverdi. En slik avtale gjøres ikke opp med levering av finansielle instrumenter, men med en avregning av avtalens verdi i penger.

Pris-swap. En avtale som risikomessig er helt tilsvarende en terminforretning, men hvor det ikke skal foretas levering av de underliggende finansi-

elle instrumenter ved bortfall. Ved bortfall foretas et pengeoppgjør basert på forskjellen mellom swap-kursen og markedskursen på bortfallsdagen.

Short-salg. Salg av finansielle instrumenter som man ikke eier, men har lånt inn for å gjennomføre riktig oppgjør. De finansielle instrumenter må kjøpes inn på et senere tidspunkt og leveres tilbake til lånegiver.

Verdipapirswap er en sammenstilling av (minst) to finansielle instrumenter, der man kjøper det ene instrumentet (long-posisjonen) og selger det andre short (short-posisjonen).

Underliggende finansielle instrument(er). Dette er det/de finansielle instrument(er) opsjonen gir Innehaveren rett til å selge eller kjøpe, eller det/de finansielle instrument(er) som er avtalt omsatt i en terminforretning, eller det/de finansielle instrument(er) som er avtalt som avregningsgrunnlag i en pris-swap.

Innløsning av en opsjon vil si å kreve handel av det underliggende finansielle instrument i henhold til opsjonsavtalen. Normalt vil Innehaver kunne kreve delinnløsning av opsjonen samtidig som opsjonen opprettholdes for restantallet.

Bortfallsdagen. Den dagen en opsjon enten må kreves innløst eller bortfaller verdiløs. Bortfallsdagen for en termin er den dag avtalen gjøres opp ved at den endres til en handel med ordinær oppgjørsfrist for levering av underliggende finansielle instrument mot betaling av kjøpesum.

Oppgjørsdagen. Den dagen en termin, opsjon eller pris-swap blir endelig avsluttet ved at de underliggende finansielle instrumenter blir levert mot den avtalte kjøpesum, eller den pengemessige avregning forfaller til betaling. Oppgjørsdagen er normalt tre børsdager etter bortfallsdagen.

Amerikansk opsjon/termin. En opsjon/termin hvor Innehaveren kan kreve innløsning, helt eller delvis, når som helst i tiden frem til det avtalte tidspunkt på bortfallsdagen.

Europeisk opsjon/termin. En opsjon/termin som kun kan kreves innløst på bortfallsdagen.

Spotpris/Spotkurs. Den kurs verdipapiret omsettes til for normal levering den tredje børsdag etter handelsdagen.

Strikepris/Strikekurs. Den avtalte pris ved innløsning av en opsjon.

Terminpris/Terminkurs. Den avtalte pris ved oppgjør av en terminforretning.

Swapppris/Swapkurs. Den avtalte pris som skal benyttes ved avregning av en pris-swap.

Opsjonspremie. Det beløp Innehaveren har betalt Utstederen for kjøpet av opsjonen.

Sikringsaksjer/Hedge. Dersom en selger av en opsjon/termin/swap ikke ønsker å ha kursrisiko kjøper/shortselger han et antall av det underliggende verdipapir slik at den eventuelle verdiøkning av det solgte derivat utlignes med en tilsvarende verdiøkning på de underliggende verdipapirer. De verdipapirer som på denne måten sikrer utsteder mot kursrisiko kalles ofte sikringsaksjer eller hedge.

www.sr-bank.no